

АСҚАҚ
РУХТЫҢ
БЕЛГІСІ

2-бет

БЕРМУТ
ҚҰПИЯСЫ

5-бет

ЗҰЛМАТ
4 миллион
қазақтың азасы

7-бет

ҚАЗАҚҰНИ20

РЕСПУБЛИКАЛЫҚ ҚОҒАМДЫҚ - САЯСИ АПТАЛЫҚ

www.qazaquni.kz

qazaquni2000@gmail.com

2000 жылғы 11 тамыздан шыға бастады

№22 (892) 08.06.2020 жыл

«АҚ ЖОЛ» АШАРШЫЛЫҚҚА «ГЕНОЦИД» ДЕП САЯСИ БАҒА БЕРУДІ ТАЛАП ЕТТІ

ӨЛЕҢГЕ СҮЙЕНГЕН АҚЫН

Жәркен Бөдешұлының
жан сыры

Егер атақты ақын-жазушылар арасында адам бойындағы қарапайымдылық бойынша жарыс ұйымдастырса, бас бәйгені сөзсіз кесек дарын иесі Жәркен Бөдешұлы алар еді деп ойлап қоямын. Кейде бұл кісінің кішіпейілдігі, тіпті, шектен тыс сияқтанатыны да жоқ емес...

8-9
бет

1. «Ақ жол» демократиялық партиясы Ашаршылық пен саяси репрессияларға, соның ішінде – «Алаш» қайраткерлеріне байланысты НКВД қорындағы барлық құпия құжаттарды ашуды және оларды ресми түрде цифрлы еркін интернет-ресурстарында жариялауды сұрайды.
2. «Ақ жол» демократиялық партиясы, қазақ елінің жаулары қасақана ұйымдастырған, 4 млн күнәсіз жан қырылған Ашаршылыққа ресми түрде «геноцид» деп саяси баға беруді талап етеді;

4
бет

ТӘРТІП САҚШЫЛАРЫНЫҢ ӨЗІН ТӘРТІПКЕ ШАҚЫРУ КЕРЕК ШЕКТЕН ШЫҚҚАН ШЕНДІЛЕРГЕ ҚАШАН ТЫЙЫМ БОЛАДЫ?

Бұрынғар да халық арасында беделі бір сүйіс мәтеріле алмай қойған ішкі істер саласы қызметкерлерінің азғана абыройы тағы да айрықшай төгілді. Ішімдік ішіп алған Азат Азаматов деген шенді күні-түні Алматы шетінде карантин бекетінде күзетте тұрып, жұртты жұқпалы аурудан сақтандырған екі бірдей полицейді қағып, әріптестерінің өмірін үзді.

3
бет

ТЕРІС АҒЫМ ТӨРГЕ ШЫҚПАУЫ ТИІС

Әлеуметтік желідегі жалған діни топтар мен деструктивті идеологияны насихаттаушы парақшалардың айла-тәсілдері, іс-әрекеттері және де қолдануға болмайтын, бұғатталған сайттар жайында да ұтқыр мысалдар келтірілді. Кездесу барысында алдап-арбаушылардың іс-әрекеттері туралы арнайы бейнероликтер көрсетілді.

11
бет

ВМЕСТО УРОКОВ О ВРЕДЕ РАНИХ ПОЛОВЫХ СВЯЗЕЙ – ОБЯЗАТЕЛЬНАЯ ВАКЦИНАЦИЯ?!

Государству, школе, родителям легче вместо полового воспитания детей провести вакцинацию от вируса папилломы человека (ВПЧ)?! Надо ли говорить, что эта болезнь, как и венерические заболевания распространены в странах, где идет «сексуальная революция» и есть детская проституция.

12
бет

ҚАЗАҚСТАНДА АҚШ ӘСКЕРИ БАЗАСЫ САЛЫНБАЙДЫ

Қазақстан Президенті Қасым-Жомарт Тоқаев ресейлік «Комсомольская правда» басылымына берген сұхбатында Еуразиялық Экономикалық Одақ келешегі, Байқоңыр болашағы, «Астық саласындағы ОПЕК» сияқты бірқатар маңызды мәселелерге қатысты пікірін білдірді.

Президент газет тілшісінің сұрағына орай Қазақстан мен АҚШ арасында энергетика, инвестиция және технология салалары бойынша әріптестік сәтті жүзеге асырылып жатқанын жеткізді. Қазақстанда АҚШ-тың әскери базасын салу талқыланып жатқан жоқ және бұл мәселе күн тәртібінде тұрмағанын ашық айтты. Мемлекет басшысы бұған дейін Қазақстан мен АҚШ мамандары арасында биологиялық қауіпсіздік мәселесі бойынша

тығыз әріптестік болғанын атап өтті. 2016 жылдың қыркүйек айында Алматыда Орталық референс-зертхана ашылды. Кейбір мәліметтерге сәйкес, оның құрылысына АҚШ үкіметі 130 миллион доллар бөлген. «Келісімшарттың аяқталуына байланысты АҚШ ғалымдары Алматыдағы биозертханадан кетті. Қазіргі уақытта тек қазақстандық мамандар жұмыс істеп жатыр.

Зертхана мемлекет бюджетінен қаржыландырылады», — деді Тоқаев. «Бізде Ресей және Беларусь Одақтық мемлекеттеріне қосылу жоспарда жоқ. Басты бағыт — аталған ұйымдар шеңберінде интеграцияны одан әрі дамыту», — деді Тоқаев тілші сұрағына. Сұхбат барысында мемлекет басшысы саяси және экономикаға байланысты сауалдарға жауап берді.

АСҚАҚ РУХТЫҢ БЕЛГІСІ

ҚР Ақпарат және қоғамдық даму министрі Аида Балаева Facebook-тегі парақшасы арқылы ел азаматтарын Мемлекеттік рәміздер күні мерекесімен құттықтады.

«Бүгін - Қазақстан Республикасының Мемлекеттік рәміздері күні! 1992 жылғы дәл осы күні тәуелсіз Қазақстанның жаңа мемлекеттік рәміздері алғаш рет бекітілді. Мемлекеттік рәміздер - мемлекеттің мызғымас негіздерінің бірі. Мемлекеттік рәміздер барлық уақытта қоғамдағы әр адам үшін қастерлі де, қасиетті болды. Рәміздер халықтың бостандығы мен тәуелсіздігін бейнелейді, оның құндылықтары мен қасиетті жерлерін, ата-бабалар жадын және жаңа ұрпақтың болашақ жетістіктерін білдіреді» — деп жазды Аида Балаева. Министр өз сөзінде Қазақстанның Туы асқаралы биік тау шыңдарына орнатылып, ғарыштан Жер шарын айналып ұшқанын, әлемдік деңгейдегі спорттық жеңістерде желбіреп, адам-

дарды азаматтық және кәсіби ерліктерге шабыттандырғанын атап өтті. «Қай қайсымыз да Туымыз, Әнұранымыз және Елтаңбамыздың асқар рух, азаттық, қаһармандық пен даналықтың қастерлі нышаны екенін жақсы білеміз. Біз әрқазірі қасиетті Туымыздың астында Отанымыздың тәуелсіздігі мен халқымыздың бақытты да бейбіт өмірін қорғаймыз. Бейбіт уақытта мемлекеттілік әрбір қазақстандықтың жетістіктерін нығайтады - біздің әрқайсымыз неғұрлым табысты болсақ, Тәуелсіз Қазақстан соғұрлым қуатты болады» — деп түйді өз ойын министр.

ҰБТ ТАПСЫРУШЫЛАР САНЫ АРТТЫ

Биыл елімізде 132 мыңға жуық адам Ұлттық бірыңғай тестін тапсырады. Бұл туралы Үкімет отырысында ҚР Білім және ғылым министрі Асхат Аймағамбетов мәлімдеді.

«ҰБТ биыл 17-рет өткізілетін болады. Осы кезең аралығында тестілеуге 2 миллионға жуық адам қатысып шықты. 2019 жылдан бастап ҰБТ жылына 4 рет: қаңтар, наурыз, тамыз айларында өткізіледі. Биыл ҰБТ форматы өзгерген жоқ. Барлығы 5 пән, 3 міндетті және 2 бейінді пән бойынша тестілеу

қағаз жүзінде өткізіледі. Барлық тест тапсырмаларының саны — 120, максималды балл — 140. ҰБТ-ға қатысу үшін өтініштерді қабылдау 15 сәуірден 10 мамырға дейін жүргізілді, — деді министр.

Биыл өтініштерді қабылдау алғаш рет онлайн форматта өтті. Тек қана Интернет жоқ өңірлердің түлектері үшін дәстүрлі форматта құжаттар тапсыру мүмкіндігі берілді. «Жалпы биыл мектеп түлектерінен тестілеуге қатысу үшін 111 109 немесе 82 пайыз өтініш тапсырылды. Бұл өткен жылмен салыстырғанда 11 пайызға немесе 15 мыңға жуық адамға көп. Сондай-ақ, алдыңғы жылдарда мектеп бітірген түлектерді қосқанда барлығы биыл 131 755 адам тест тапсыратын болады», — деді Асхат Аймағамбетов.

КӨКЖАЙЛАУҒА ЕРЕКШЕ ҚОРҒАУ МӘРТЕБЕСІ ҚАЙТАРЫЛАДЫ

Парламент Мәжілісінде қаралып жатқан заң жобасы арқылы 1,5 мың га. аумақты ерекше қорғалатын табиғи аумақ мәртебесіне қайтару көзделіп отыр.

—Сіздің министрліктеріңіздің ақпаратына сенсек Бурабай мемлекеттік, ұлттық табиғи паркінің 370 га. аумағы Бурабай АЭА қажеттігіне бөлінген. 2014 жылы Көкжайлау тау-шаңғылы курортын салу үшін Іле-Алатау ұлттық табиғи паркінің мың гектарға жуық бөлігі қарастырылған. Бүгінге дейін ол жерде подстанция салынды. Осыған байланысты аталған аумақтың бәрі де ерекше қорғалатын табиғи аумақ санатына қайтарыла ма? — деп сұрады депутат Иван Клименко. Мәжілісменнің сұрағына Экология, геология және табиғи ресурстар вице-министрі Ерлан Нысанбаев жауап берді. «Өздеріңіз білетіндей Шуче-Бурабай курорттық аумағын дамыту үшін 370 га. аумақты бөлдiк. Бүгінгі таңда оның 260 га. бөлігі игерілді. Ендігі 110 га. бөлігін бүгінгі күні ерекше

қорғалатын табиғи аумақ құрамына қайтаруды көздеп отырмыз. Көкжайлау бойынша тау-шаңғылы кешенді салуға жер бөлгенбіз. Алайда бұл жобадан қазір бас тарту туралы шешім қабылданды. Сол себепті бүгінгі таңда қала әкімдігі бұл жер аумақтарын қайтаруға келісіп отыр. Осыған орай заң арқылы жеңілдетілген тәртіппен ешқандай шығынсыз оны қайтаруды көздейміз. Парктердің аумағына ешқандай өзгерістер енгізілмейді», — деді Ерлан Нысанбаев. Сөйтіп бірнеше жыл даудың ортасында қалған Көкжайлау мәселесі заңдық тұрғыдан шешімін таппақшы.

АЛМАТЫДА КАРАНТИН ШАРАЛАРЫ КҮШЕЙТІЛЕДІ

Алматыда коронавирус инфекциясын жұқтырғандардың саны күннен-күнге өсіп келеді. Бұл туралы қаланың бас санитар дәрігері Жандарбек Бекшин онлайн брифингте айтты.

«Біз ашылған нысандардың қызметін тоқтату мәселесін қарастырамыз. Жүйелі түрде ескерту алып, карантин талаптарын бұзған нысандарды зерттейміз. Олардың қызметін қайта тоқтатамыз. Науқастар әлі де тіркеліп жатыр. Карантин талаптары бұзылатын болса, әрине, қаладағы санитарлық-эпидемиологиялық жағдай тұрақтанбайды. Сондықтан алдағы уақытта карантин шараларын күшейту мәселесін талқылап жатырмыз», — деді Бекшин. Оның айтуынша, қазіргі кезде Алматыда коронавирус жұқтырған 2715 адам тіркелген. Вирус жұқтырғандар қаланың барлық ауданында анықталған. «Алматы қаласы бойынша вирусты сырттан әкелгендердің үлес салмағы 3,7% ғана. Профилактикалық тексеру кезінде 783 адамнан вирус анықталды, ол 28,8%. Өз еркімен тексеріске келгендер үлесі 3,3%, байланыста болғандар — 1842 жағдай, бұл 68,8%. Науқастардың 1647 немесе 60% жазылып шықты», — деді Жандарбек Бекшин.

КИЕЛІ КИІКТЕРІМІЗ КІМГЕ ӨКПЕЛІ?

Қазақстанның биологиялық саналуандықты қорғау қауымдастығы киіктердің Қазақстаннан Өзбекстан ауып жатқанын мәлімдеп, шекара бөгеттерінде арнайы өткелдер арқылы киіктердің өткенін дәлелдейтін айғақтарды келтірді.

2012 жылдан бастап қауымдастық шекара қызметімен және Орман шаруашылығы және жануарлар әлемі комитетімен бірлесіп, Үстірт популяциясы киіктерінің көші-қонын жеңілдету үшін жұмыс жүргізіп келеді. «2015 жылы қауымдастық ұсынысы негізінде шекара қызметі біздің шекара сайын темірден жасалған бөгеттерді жартылай алып тастады», — деп атап өтті ұйым Facebook парақшасында жариялаған ақпаратында. Қауымдастық мәліметінше, Өзбекстанның аумағына кіретін Үстіртте соңғы 5 жылда алғаш рет киіктер көзге түскен. «Дәл осы жаңалық Қазақстанның шекара қызметімен бірге екі елдің

мемлекеттік шекарасындағы белдеуді аралап көруге негіз болды. Сөйтіп бөгет бойында 7 жерден киіктердің ізін байқадық», — дейді қауымдастық өкілдері.

«Арқада аяз болмаса, киік ауып несі бар?» — деген екен аталарымыз. Жыр-дастандарымыздың, ертегі-күйлеріміздің кейіпкері болған, Ұлы даланы ғасырлар бойы еркін жайылар киіктеріміз неге көрші елге ауа бастады? Өздерін миллиондап қырған індеттің таралуына жол беріп қойған қазаққа өкпелі ме? Әлде тойымсыздыққа, мейірімсіздікке берілгендер киелі киігімізді қынаша қырып жатқаны осыған себеп болды ма екен? Табиғат қорғау министрлігіндегі мырзалар бұған не дейді екен?..

АҚТӨБЕДЕГІ АПАТ БЕС АДАМНЫҢ ӨМІРІН ЖАЛМАДЫ

Ақтөбеде хром қосындылары зауытында болған жарылыстан зардап шеккен тағы бір жұмысшы ақтөбелікті аман алып қалу үшін дәрігерлер бір апта бойы барын салды, бірақ өмірін сақтап қала алмады.

Алты күн бұрын №4 цехта елу текше метрлік бөшкені тазарту кезінде ыстық бу ұрып, төрт жұмысшы оқиға орнында көз жұмған. Сол жердегі екі адам күйік жарақатымен ауруханаға түсті. Солардың бірінің

денесінің түгі қалмай күйіпті. Үш баланың әкесі Азамат Тоқабаев есін жинаған күйі жан тапсабыр. Ал оның қасындағы екінші жұмысшының денесінің жартысына жуығы күйген. Қазір жан сақтау бөлімінен палатаға ауыстырылды. Дәрігерлер оны екі ай бойы орнынан қозғаймаймыз дейді. Ақтөбе хром қосындылары зауытындағы қайғылы оқиғаға байланысты цехтың үш бастығы қамауға алынған болатын. Оларға жұмысына салғырт қарады деген айып тағылып отыр.

Бұрындар да халық арасында беделі бір сүйем көтеріле алмай қойған ішкі істер саласы қызметкерлерінің азғана абыройы тағы да айрандай төгілді. Ішімдік ішіп алған Азат Азаматов деген шенді күні-түні Алматы шетінде карантин бекетінде күзетте тұрып, жұртты жұқпалы аурудан сақтандырған екі бірдей полицейді қағып, әріптестерінің өмірін үзді. Тағы бір сақшы жаңсақтау бөлімінде ауыр жағдайда жатыр. Бұл оқиға қоғамда үлкен наразылық тудырып, одан бері он шақты күн өтсе де у-шу ба-сылар емес. Өйткені ай-күннің аманында отбасының тірегі болған екі бірдей атпалдай азаматтың туған-туысқандары зар жылап, жұбайлары жесір, балалары жетім қалды...

азар да безер болған. Керек болса формалық киімді кез келген адам дүкеннен сатып алып кие беретінін айтып алдауратқан. Әлеуметтік желіде қылмыскердің полиция киіміндегі суреті жарияланып, қоғам тарапынан қысым күшейе түскен соң «Ол қызметтен кеткен бұрынғы қызметкер» дегенге көшіп көлгірсіді. Ақыры амалы таусылған шенділер қылмыс жасаған жүргізушіні бұрындар бірнеше рет тәртіп бұзған өздерінің қызметкері екенін де жайып салды. «Азаматов алты жыл полицияда істеп қызметін дұрыс атқармағаны үшін төрт рет сөгіс алған, сол үшін қызметтен кетуге мәжбүр болды» - деп мәлімдеді Алматы қаласы Ішкі істер департаментінің ресми өкілдері. Бірақ оның қашан қызметтен қуылғаны әлі де белгісіз. Бұл салада қылмыс жасаған адамдарын өткен уақытпен «жұмыстан

белгілі. «Кісі өліміне себеп болған жол ережесін бұзу» бабын қазір «апат арқылы кісі өлтіруге» байланыстыра ауыстырып қылмыстық іс қозғалған көрінеді. Ол үшін 15 жылдан өмірінің соңына дейін түрмеге қамалуы мүмкін. Қылмыскер тергеу жүргізілуіне байланысты екі айға қамауға алынды. Одан әрі іс сотта қаралады.

Бұл сұмдық оқиғаны барынша құпиялап, жауырды жаба тоқуға тырысқан Алматы қаласы Ішкі істер департаменті басшылары да жазасыз қалмады. «Шенділер жылы кабинетте отырып, жеке құрамды жөнге сала алмаған» - деп қаһарланған ҚР Ішкі істер

осындай патруль жүргізушісі елордада екі бірдей баланы қағып кетіп қала тұрғындарының ашу-ызасын туғызғаны әлі де ұмытыла қойған жоқ. Ал, еліміздегі жемқорлыққа қарсы күрес орындары ұстаған пагонды паракорлар туралы таусылмайтын жыр-дастан жазуға болады. Тәртіп сақшыларының тәртіпсіздігін тізе берсек жалғасып кете береді. Оның бәрін тізбелемей-ақ Алматыдағы оқиғадан соң араға апта салмай жатып Ақмола облысында осыған ұқсас оқиға орын алғанды белгілі. Бұл жерде де куәгерлердің айтуы бойынша ішімдік ішіп алған, шектен шыққан шенді бір адамның өмірін өшірді.

шаң жуытпау қажет. Былайша айтқанда жалған ар-намыстары үшін шындықты жасыруға барады. Сонда олардың қызметтері барынша ашық болу үшін шенділердің сондарынан БАҚ өкілдері мен блогерлер үнемі бақылап жүру керек пе? Дамыған елдерде мұндай оқиғаға жол берген басшылар бірден өз еркімен отставкаға кетіп жатқанын білеміз. Біздегі лауазымдылар орнынан қуып шыққанша былқ етпей отыра береді.

БАҚ өкілдеріне пысықыру та қарамайтын құқық қорғау органдары қоғам тарапынан талап күшейсе де осы күнге дейін өз білгендерін істеп келеді. БАҚ халықтың пікірін білдіріп жатыр екен деп ойланғандарын, жіберген кемшіліктерін атаған сыннан қорытынды шығарып жатқанын көрмедік. Көптеген телеарналар мен басылымдар осы сала жұмысын сынға алып жазып-ақ келеді. Соның ішінде біздің «Қазақ үні» газеті де бұл тақырыпты назардан тыс қалдырған емес. Былтыр сала жұмысын сынға алып белгілі ақын, Ұлттық кеңес мүшесі Қазыбек Иса «Біздің полицияның деңгейі қандай, министр мырза?» деп арнайы мақала жазған болатын. Содан бері бір жыл өтсе де ішкі істер саласы қызметкерлерінің білікті деңгейі көтеріліп, қызмет паспасының артқаны байқалмайды. Әлде біздің шенділер мен лауазымдылар БАҚ көрсеткен халық талабына мүлдем назар аудармайтын болған ба? Олай болса олар кімге қызмет етіп жатыр? Заң бойынша мемлекет басшысынан бастап, министрлер мен әкімдер де халыққа қызмет етуге міндетті емес пе? Ал, елдегі тәртіп пен тұрақтылықты қамтамасыз етуге тиісті пагондылар арасында түрлі қылмыстардың орын алуы қоғамға қауіп-қатер төндіретіні белгілі. Занды қорғап, күтпеген жерден жүйіткіп келген «Mercedes» көлігі қағып өтіп, 40-45 метрге ұшырып жіберген. Оны көргендердің айтуынша марқұмның денесінің тамтығы қалмай, миы да шашылып кеткен. Соған қарамастан қылмыскер оқиға орнынан ізін суытқан. ҚР Ішкі істер министрлігіне қарасты Көлік полициясы департаменті бұл оқиғаға байланысты айыпты Мәкінін қаласының полиция бөлімінің басшысы майор Ролан Қанғожиннің 27 мамырда қызметтен қуылғанын хабарлады. Жол ережесін өрескел бұзу арқылы адам өлтірді деген бап бойынша тергеу басталып, офицер қамауға алынды.

Бұрабайға жақын жерде ақылы терминалда кезекте тұрған 53 жастағы жүргізуші Нұрлан Жүнісовты күтпеген жерден жүйіткіп келген «Mercedes» көлігі қағып өтіп, 40-45 метрге ұшырып жіберген. Оны көргендердің айтуынша марқұмның денесінің тамтығы қалмай, миы да шашылып кеткен. Соған қарамастан қылмыскер оқиға орнынан ізін суытқан. ҚР Ішкі істер министрлігіне қарасты Көлік полициясы департаменті бұл оқиғаға байланысты айыпты Мәкінін қаласының полиция бөлімінің басшысы майор Ролан Қанғожиннің 27 мамырда қызметтен қуылғанын хабарлады. Жол ережесін өрескел бұзу арқылы адам өлтірді деген бап бойынша тергеу басталып, офицер қамауға алынды.

Қалпақ кигендердің намысы бір десек те, пагон таққандардың халықтан құпия қылықтары көбейіп бара жатыр. Жоғарғы жақтағы басшылар білмесін деп жергілікті полиция басшылары қарамағындағы қылмыс жасаған қызметкерін қорғаштап, болған істі бүркемелеп жасыру әдетке айналды. Ондағы мақсаты өзі бағынышты жоғарыдағы басшылардың қаһарына ілікпеу. Құпияны көбейтетіндер кімдер? Әрине, қатардағы қайдағы бір сержант емес, жоғары лауазымды полковниктер мен генералдар. Оның себебі қоғамдағы қызметкерге шынайы жанаңушы емес, өзінің қызметі мен шенінен айырылып қалмаудың қамы екені белгілі. Егер осы аталған оқиғалар қоғамда ғаламтор арқылы қызу талқыланбағанда, телеарналарда көрсетіліп, мерзімді басылымдарда жазылса да тағы да жабулы қазан жабулы күйінде қалуы әбден мүмкін еді. Өйткені оларға мекеменің көрсеткішін төмен түсірмеу керек, аттарына

ТӘРТІП САҚШЫЛАРЫНЫҢ ӨЗІН ТӘРТІПКЕ ШАҚЫРУ КЕРЕК ШЕКТЕН ШЫҚҚАН ШЕНДІЛЕРГЕ ҚАШАН ТЫЙЫМ БОЛАДЫ?

Жақында ғана мамыр айының жиырма бесінде Алматы қаласының кіре берісіне орналасқан карантинге байланысты қойылған бекетте әдеттегідей кезекшілігін атқарып жүрген тепсе темір үзетіндей жап-жас жігіттер өздерінің дәп осы күні қыршын кетерін қайдан білсін. Ішімдік ішіп алып шетелдік «BMW» көлігін шектен тыс жылдамдықпен айдаған шенді бетон бөгетті бұзып өтіп, полиция машинасында отырған әріптестері Жарас Жанғазиев пен Дастан Әбдіқановты маңғызып барып тоқтаған. Жарас Жанғазиев сұрапты соққандан бірден жан тапсырып, Дастан Әбдіқанов екі сағаттан соң ауруханада бақилық болды. Ал сыртта көліктерге бақылау жасап тұрған Еркебұлан Сейдазим жаракат алып, осы күнге дейін ауруханада емделіп жатыр. Жағдайы ауыр.

«Біздің елімізде күніне жүздеген жол апаты болып тұрады. Бұны сонша шулатып не керегі бар?» - дейтін болар біреулер. Тас түскен жеріне ауыр, екі бірдей отбасының ойраны шығып, жетім бала-шаға, жесір аналар мен туған-туысқандарының аңырап қалуы оңай емес. Екіншіден, мәселе басқа емес, бәрімізді тәртіпке шақырып, заң шеңберінің сызығын байқамай басып алсаңыз екі аяғыңызды бір етікке тығатын құқық қорғау саласының нақ өзінде орын алып отырғанында. Бұл істе қауіп қанағанда сұрақ әдекайда көп көрінеді сұрақ қалайған адамға. Әлеуметтік желіні жарып жібере жаздаған шулы оқиғаны құқық қорғау органдары тағы да әдеттегідей құпиялап, өздеріне шаң жуытпай, тонын теріс айналдырып көрсетуге тырысқаны байқалады. Алдымен Алматы қаласының Ішкі істер департаменті сұрау салған БАҚ өкілдеріне қылмыскердің құқық қорғау саласына үш қайнаса сорпасы қосылмайтынын айтып

шығара салатын» тәжірибе бұрыннан бар екенін білеміз. Тіпті Азаттың әкесі, бұрынғы полиция қызметкері Талғат Мұқашевтың өзі басында баласы әлі де ішкі істер бөлімінде жұмыс істейді деген-ді. «Менің балам жаман адам емес, демалысыз жұмыс істеді. Шаршаған соң қызметтен кеткен болуы керек. Оның ішкі істер органынан отставкаға кеткенін енді білдім» - деді одан кейін бірнеше күн өткен соң.

Ақиқат ерте ме кеш пе, бәрібір ашылады. Азат Азаматовтың әлі де полицияда қызмет ететінін Дастан Әбдіқановтың әйелі де растаған болатын. «Ол менің жолдасыммен түнгі кезекшілікке бірге шығып жүрді, оларға тамақ дайындап бергенмін. Мен күйеуімнің әріптестерін танимын. Балалардың әкесін өлтірген қылмыскерді қорғамай шындықты айтуды өтінемін. Бақилық болған азаматтардың аруағын қорламаңдар!» - деді Дастанның жұбайы Динара әлеуметтік желіде. Оған қоса Азаматовтың көршісі Нартай Маханов та оның күні кешеге дейін форма киіп, полиция көлігімен жүргенін жеткізді.

Кейбір басылымдардың жазуынша Азат Азаматовтың 2017 жылы да осыған ұқсас жол ережесін өрескел бұзып апат жасағаны белгілі болып отыр. Онда да кездейсоқ тап болған жол бойындағы жазықсыз жүргізуші аман қалған көлігіне айртұлықтай қиан келтірген. Іс сотта да қаралыпты. Бір ғажабы, Азаматов істі қараған сот процесіне баруды өзіне міндет деп санамапты да. «Сотқа қатыспай кінәлі адам қалай ғана ақталып шығып жүр? Біздің әкімшілік соттың сырттай қалай шешім шығарғанын түсіну қиын» - дейді бұл туралы адвокат Джохар Әтебеков телеарналарда білдірген пікірінде. Бұл жолы Азат Азаматов ақталып шыға алмасы

министрі Ерлан Тұрғымбаев осыдан бір айдай бұрын ғана генерал шенін алған Алматы қаласы Ішкі істер департамент басшысы Қанат Таймерденовке қатаң сөгіс жариялады. Қатаң ескерту оның бірінші орынбасары Нұрлан Алмасбеков пен жалған ақпарат таратқан ресми өкіл Салтанат Әзірбекке де берілді. Сақшыларының тәртібіне кадр бөлімінен бастап, патрульдік полиция полкінің басшылары салғырт қараған. Кадр бөлімінің басшысы, жеке құрам инспекторы мен патрульдік полиция полкінің бастығының орынбасары басқалар сияқты жеңіл құтыла алмады, үшеуі де қызметтен қуылды. Жергілікті полиция қызметі, Өзіндік қауіпсіздік қызметінің бастығы мен генерал Таймерденовтың тағы бір орынбасары өз қызметіне сай емес деп танылды. Бұл оқиға мемлекет басшысына дейін жетті. Президент жарлығымен қызмет бабында қайтыс болған Жарас Жанғазиев пен Дастан Әбдіқановқа орден тағайындалды. Алматы қалалық әкімдігі қайғылы жағдайға душар болған отбасыларына жан-жақты көмек көрсетіп, баспамен қамтамасыз етуге уәде берген көрінеді. Әрине, асыраушысын жоғалтқан отбасыларына көмек беріп, қолдау көрсеткендері өте дұрыс.

Екі адамның өліміне себеп болған бұл оқиғаға нүкте қоюға болмайтындей осырайда, оған әлі ертерек. Қызылорда мен Ішкі істер саласында шенділер тарапынан тәртіп бұзушылық неге көбейіп кетті деген сұраққа нақты жауап алатын уақыт жеткен сияқты. Өйткені пагондылар арасында тәртіп бұзушылық тым жиілеп кетті. Дабылды қосып қойып көшеде олай да былай да ойқастап, өздері жол ережесін өрескел бұзатын патруль көліктерін күнделікті көріп жүрміз. Анау бір жылдары

«АҚ ЖОЛ» АШАРШЫЛЫҚҚА «ГЕНОЦИД» ДЕП САЯСИ БАҒА БЕРУДІ ТАЛАП ЕТТІ

«Ақ жол» партиясы Президент Қ.Тоқаевтың «тарихи әділдікті қалпына келтіру жұмыстарын аяқтап, саяси қуғын-сүргін құрбандарын ақтау үшін арнайы комиссия құру» жөніндегі тапсырмасын қолдайды және де оның жұмысына өз өкілдерін жіберуге дайын екендігін хабарлайды.

Сонымен қатар:

1. «Ақ жол» демократиялық партиясы Ашаршылық пен саяси қайраткерлерге, соның ішінде – «Алаш» қайраткерлеріне байланысты НКВД қорындағы барлық құпия құжаттарды ашуды және оларды ресми түрде цифрлы еркін интернет-ресурстарында жариялауды сұрайды.

2. «Ақ жол» демократиялық партиясы, қазақ елінің жаулары қасақана ұйымдастырған, 4 млн. күнәсіз жан қырылған Ашаршылыққа ресми түрде «геноцид» деп саяси баға беруді талап етеді;

3. «Ақ жол» демократиялық партиясының парламенттік фракциясы

Қазақстан Республикасының Сыртқы істер министрлігі большевиктердің тоталитарлық билігі ұйымдастырған ашаршылықты Украинадағы Голо-

домор секілді халықаралық деңгейде (БҰҰ, АҚШ Конгрессі, Европарламенті қоса) мойындату жұмыстарын бастауды ұсынады;

4. «Ақ жол» демократиялық партиясы Ашаршылықты қолдан ұйымдастырғаны үшін коммунистік – тоталитарлық жүйені тарихи және саяси жауапкер ретінде Қазақстанда коммунистік идеологияға тыйым салуға шақырады;

5. «Ақ жол» демократиялық партиясы елімізде де-коммунизация ұстанымын мемлекетіміздің ресми саясатының бір бөлігі болуын қалайды.

Біз ондаған жыл бойы кірме үгіт-насихатпен өмір сүрген аға буынның көзқарасын сыйлаймыз.

Алайда, өткен заман тәуелсіз ұлттың келешегіне бөгет болмауға тиіс. Қазақ елінің болашағын тоталитарлық идеология емес, жалпыадамзат өркениетіне бағытталған, келешектің ара-жігін ажырата білетін жаңа ұрпақ айқындауы қажет.

«Ақ жол» демократиялық партиясының президиумы

Берік ДҮЙСЕМБИНОВ:

АШАРШЫЛЫҚТЫ ГЕНОЦИД ДЕП ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ДЕҢГЕЙДЕ МОЙЫНДАТУ КЕРЕК

«Ақ жол» партиясы Ашаршылыққа ресми түрде «геноцид» деп құқықтық баға беруді талап етеді. Тиісті депутаттық сауалды Мәжіліс отырысында фракция депутаты Б.Дүйсембинов жолдады.

ҚР ПРЕМЬЕР-МИНИСТРІНІҢ ОРЫНБАСАРЫ Е.ТОҒЖАНОВҚА

Құрметті
Ералы Лұқпанұлы!

Еліміз кеше ғана саяси қуғын-сүргін және ашаршылық құрбандарын еске алу күнін атап өтті. Дәл осы күні Президент Қ.Тоқаевтың «Тарихи әділдікті қалпына келтіру жұмыстарын аяқтап, саяси қуғын-сүргін құрбандарын ақтау үшін арнайы комиссия құру» жөніндегі тапсырмасы жарияланды. Өте өзекті тақырып. «Ақ жол» партиясы Президент тапсырмасын қолдайды және оның жұмысына өз өкілдерін жіберуге дайын екенін хабарлайды.

Сонымен қатар, тарихи әділдікті қалпына келтіру үшін «Ақ жол» демократиялық партиясы большевиктердің тоталитарлық билігі ұйымдастырған қазақ жеріндегі Ашаршылыққа ресми түрде «геноцид» деп құқықтық баға беруді талап етеді.

Мысалға әлем «геноцид» деп

мойындаған Украинаның «Голодоморынан» 3 миллион 900 мың адам қаза тапса, сол украиндық сарапшылардың өздерінің айтуынша, Қазақстанда ашаршылықтан 4 миллион астам отандықтармыз қайғылы құрбандыққа ұшыраған, Қазақ елінің саны 70 процентке азайып кетті.

Белгілі ақын Қазыбек Иса жазғандай:

«Қолын жайып
нан сұраған сәбилер,
О дүниеде дұға
сұрап жүр әлі...»

– деп, күнәсіз кеткен бейкүнә жандар алдында біздің борышымыз әлі өтелген жоқ.

Осыған байланысты еліміздің Сыртқы істер министрлігі ашаршылық мәселесін геноцид ретінде халықаралық деңгейде (Біріккен Ұлттар Ұйымы, ОБСЕ, АҚШ Конгрессі, Европарламент) мойындату жұмыстарын бастауы керек деп ойлаймыз.

Сол жылдары, өз елін, ауылын азапты ажалдан құтқарамын деп, тоталитарлық, қанішер саясатқа қарсы, қарулы көтеріліс жасаған жүздеген батырларымыз өліге дейін ақталған жоқ. Елге «басмач» деген мазақ аттан әлі арыла алмай жүр. Тарихшылардың деректері бойынша, қазақ даласында кемінде мұндай 300-ден аса көтеріліс болған. Елдің жандында Сарқан, Балқаш, Қазалы, Қырақұм, Ырғыз, Атбасар, Қырысу, Созақ, Адай, Шұбартау, Бостандық көтерілістері әлі күнге дейін сақталған.

Аталарымыздан бізге жеткен естеліктер бойынша, бас көтерген қазақ руларын большевик әскерлері артиллериямен атқылап, қашып бара жатқан ауылдарды аэропланмен бомбалап, шекарада ұсталған қорғансыз босқындарды пулеметпен бала-шағасымен қоса, қойша қырған.

Мысалы, шығыстағы қазақ-қытай шекарасындағы атакты «Ақ-найман қырғыны» деген қанды оқиға ел есінде сақталса да, ресми түрде әлі мойындалмаған; ал осы заставаның аты бертінге дейін сол қырғынды тікелей басқарған қызыл әскердің атымен аталып келді. 2012 жылы «Қарасу» шекара пунктіннің құрылысын жерінде, Шу өзенінің жағасынан кезгілікті қариялардың айтуынша 30-ші жылдары атылған әйелдермен балалардың топталып жатқан сүйектері табылды.

31 мамыр – саяси қуғын-сүргін құрбандарын еске алу күні

Осындай тарихи ақтандақтар Ертіс пен Шуда ғана емес, Жетісу мен Сыр бойында, Каспий өңірінде де орын алған.

Елімізбен бірге, ашаршылық пен репрессия орыс, украин, өзбек, ұйғыр, татар, қырғыз басқа да Қазақ Республикасында өмір сүрген адам баласының басынан өткен.

Әрине, мұндай құжаттарды анықтап, халыққа жария етіп, еліміздің мындаған нағыз құрбандарын ақтап, адал тарихи баға беретін кез келді.

Сонымен қатар, соңғы жылдары, біздің байқауымызша, кейбір әлеуметтік топтарда, керісінше, стализмді қайта насихаттау басталды. Сол себептен, «Ақ жол» демократиялық партиясы елімізде де-коммунизация ұстанымын мемлекетіміздің ресми саясатының бір бөлігі болуын қалайды.

Біз ондаған жыл бойы кірме үгіт-насихатпен өмір сүрген аға буынның көзқарасымен санасып, олардың Отанымыз үшін қосқан қажырлы еңбегіне құрметпен қараймыз.

Алайда, өткен заман тәуелсіз ұлттың келешегіне бөгет емес, баспалдақ болуы тиіс. Қазақ елінің болашағын тоталитарлық идеология емес, жалпыадамзат өркениетіне бағытталған, келешектің ара-жігін ажырата білетін жаңа, Тәуелсіздіктің ұрпағы айқындауы қажет.

Сонда ғана Ашаршылық пен саяси қуғын-сүргін қайғысының терең ұғынып, 30 жыл бұрын Тұңғыш Президент Н.Назарбаевтың бастаған құрбандарды ақтау жұмысы шын мақсатына жетер.

Құрметпен,
«Ақ жол» фракциясының
депутаттары

Редакциядан: Есік қорғанынан табылған Алтын адам жазуларын отыз жылға жуық уақыт зерттеп, құпиясын физика-математикалық әдіспен ашқан тұңғыш физик Мағрипа Жылқыбаеваның дүниеден озғанына бір жыл өтті. Оқырманды ғалымның адамзатты осы күнге дейін таңырқатып келе жатқан Бермут құпиясы туралы ойлары да қызықтыратыны анық.

Атлант мұхитындағы «Бермут үшбұрышы» аталған аумақта ғасырлар бойы кеме апаты жиі болды. Оның өзі де екі түрлі көріністі: 1.Кемелің белгісіз бағытта тұтас жоғалуы. 2.Кеме сау қалып, тек қана оның үстіндегі жолаушыларының ізсіз кетуі. Осындағы кеме капитаны жазған жол дәптердің соңғы сөйлемі аяқталмай қалған оқиға жиі. Алайда, кемедің болған ит сау қалады. Жолаушылардың жеке заттары да дін-аман, қозғаусыз тұрады. Кемедегі жұмыр бастыларға кездесе беретін әртүрлі басқа апаттардан ерекше бұндай тосын жағдай қашаннан бері белгілі деп, нақтылай алмайсың. Ондайдың өткен-кеткен тарихынан гөрі өте-мөте актуалдысы оқиғаның өту себебінде тұр. Осыны неше ғасыр зерттесе де, «Бермутпен» байланысты шындық ашылар емес.

Иә, «Бермут» аралына барып, керіле жатып оны әлі талай зерттерсің. Немесе оған тақау тұрған үлкен жердің кең жағалауында жүріп, ұзақ-сонар бақылай бер. Бақылай тұрып, үш-төрт жыл бойы ойланп-толған. «Бермут» үшбұрышы сізге бәрібір де өз сырын ашпасы анық. Оның бұндай жұмбақты тағдыры планетаралық өріспен байланысты. Соған ақыл-ойы жетпеген европалық зерттеушілер жалған ермекке алданғанын түсінбей, неше ғасырды босқа жіберді. Ерекше түрде белсеніп шыққан АҚШ-тық зерттеушілер анау. Жағалауда жатып, үш жылды өткізді де, ойдан құралған материалмен бірер кітапты оқырманға ұсынды. Әлгі, «Айға барып келген» «Аполлон» мен «Союз» кемелерінің космостық жаңалықтары секілді бұлар «Бермут үшбұрышына» да лайықты ақпаратты ойлап тауып, жай халықты сонымен қуантуда. Десек те, осындай жалған сенсация кейбір империяға жарасымды-ақ. Бүгінгі прогресс иесіне ондай өтіріктер айып емес секілді. Өйткені, ғылымды ет пен теріден өткізіп барып, жан-дүниемен түсінген адам баласы емессің. Соған қарамай, сізді мынау проғраға көркейтіп жатқаны долларға жалданған эмигранттық мидың ермегі. Ұзын сирақты қалауынша көсілдіріп қойған иен дала баяғы Атаи Шетки жұрттың тең жері еді.

Ацтектің бәрін қырып салып, 1777 жылы жалауын желбіреткен мөркі секілді. Әйтсе де, іргедегі «Бермуттың» физикалық құпиясын ашуға ақыл-ойдың жетпегені зор айып. Сол себептен де бұл «үшбұрыш» қару-жарағы көп кемелі державаның бәріне де апатты боп, әлі жатыр. Ұшқыр атқыштардың нешеуі сонда жоғалды? Бұнысы айтылмайтын әскери құпия. Техникалық күшті мемлекеттердің бүгінгі адамзаттан жасыруға келмес кемшілігі тек қана ғылым мен білімдегі олқылық. Бажайлаған кісіге оның бәрі легімен ашылып жатыр, әне. Жалпы түрдегі дүниетаным жүйесі жоқ батыстағылар, әсіресе физика-математика саласын бұдан жылай омысрай ақсайтыны занды. Жаратылыстану бұларда натура бойынша емес, тек қана жаттанды ұғым. Ондай күйдегі жұмыр бастылар «Бермут үшбұрышын» өзіне қалай бағындырады?

«Бермут үшбұрышынан» зәресі қалмай қорқатын державалар құрғақ жердің үстінде атом қарулы. Бір ернімен көкті тіреп, екінші ернін жерге тақай кере сөйлегенде бұлар баршаны аузына қаратады. Сон-

дай мезетте «Бермут» жайлы сөз қозғалса бітті, күжірейген күштілерің мысықтай боп, бұғады.

Альберт Эйнштейн бұдан жүз жыл ілгеріде іздеген «Әлемнің Өріс теориясын» жазып берген болса, мынау сәттегі күшті империялар «Бермут үшбұрышы» түгілі Планетаны төңкеріп құртар еді. Адамзаттың бағына қарай Эйнштейннің өзі жөнді түсінбеген нәрсесін лақап қып айтып кеткен.

Жердің аман тұрғаны – Батыстағы көп ақымақтың қолына «Әлемнің Өріс теориясын» Құдай бермегендіктен!

Иә, «Бермут үшбұрышы» бұлардың кемесіне, ұшағы мен атқыштарына өз дегенін әлі де жасай берер. Өйткені, дәл сол орындағы кеңістіктің тағдыры планеталық өріс күшінде байлаулы. Жердің беті түгелдей өріс құшағында екені біздің еріктен тыс табиғи болмыс. Соның арасында 24 түрлі өрістік өте күшті жолақтар бар. Осының екеуі Сатурн мен Жер арасын байланыстыруда. Бермут үшбұрышына жақындаған кеме, ұшақтардың өздері де ізсіз кетсе, оның себебі сол планетаралық құйынды өрістен деп білесің. Өріс жолағына тақалған кеме ұршықша иіріліп, тереңге бірақ батады. Одан ары қарай мұхиттағы иірімге түседі. Ел енді кемесі аман қалып, ондағы жолаушылардың ізсіз жоғалатыны бұндай күшті өрістің әсерінен емес. Ол жағын да нақтылап алыңыз. Күн жүйесіндегі Сатурн планетаның энергетикалық рух иесі Жерге көз тіккен сайын төменде болатын оқиғалар әлгіндей бос кемелі көбейтумен аяқталады. Бұндай оқиғалар кейде өте сирек болады. Дәп сол координаттың өзінен кез-келген кеме аман есен өтуі де әбден мүмкін. Яғни, кемесі сау қалып, ондағы жолаушылары белгісіз жаққа кететін жағдай циклды құбылыс. Сатурн Иесі қайдыр сәттен жерге қарай көз тігерін зерттеп алса болды, «Бермут үшбұрышынан» қорықпай өте бересің. Әйткенмен, анау планетаралық өріс арқаны өтіп жатқан жолақ бұндай циклға бағынбайтынын да білген жөн. Десек те, бұның да қуаты аса тасқындайтын немесе бәсеңсі қалатын мезгілдері бар. Бұның құйынды күші он екі жылда бір асқындыдайды. Сол сәттегі Сатурн мен Жердің арасы «таяқ тастам»

БЕРМУТ ҚҰПИЯСЫ

жақындықтағы бола қалады. Жер тұрғындарының нашар дыбысты жаман әуенді даңғазалы музыкаға өте-мөте әуестенетіні сондай кезде. Кісідегі жақсы талғам төмендейді. Пенделер топ-тобымен жиналып, жиі-жиі мылжыңдасады. Дарақы күлкі көбейеді. Бұл кезеңде туылған баланың бәрі түгел дарынсыз боп шығады. Сатурнның жердегілерге ықпалы осындай «игілікті». Бұдан көбірек опық жейтіні анау екі жолақтың айналанында географиялық орындардың тұрғыны. Содан біреуі «Бермут үшбұрышы» деп аталуда.

«БЕРМУТ» АТАУЫ ХУН ДӘУІРІНЕН БЕЛГІЛІ

Прогрестің қазіргі піріне айналған европалық ақыл-ой кеңістігі уақыт ағысы бойынша 133 жылдан бері билік құрды. Сол себептен де, олардың әрқайсы географиялық атауларда үлесі жоқ держава. «Өздері қоныс еткен төрінде нендей атаулар бар, олардың топонимдік тарихы қандай?» деген сұрақты европалық беткейден ешкімге қоймаңыз. АҚШ – тағы елу штаттың негізгі орталығы алты штатта жайғасқан десек, сол алтауының орналасқан жері баяғы Атаи Шетки жұрттың аңаулардың жұрты. Осы жайтты біле тұра ондағы тұрғындардан да топонимдік емтихан алуға болмайды. Дайынның үстіне келген бұндай жаңа ұрпақта терең білім қайдан болсын? Көзі көріп, қолымен ұстайтын долларды ғана жанымен сүйеді. Қару-жарақтың күшін таниды. Кісілік, адамгершілік пен туыстық дегенді өмірде естімеген нағыз жас төлі осылар. Ендеше, «Бермут үшбұрышындағы» құпиясын олардың миы жетіп, тегі де түсінбесі

занды құбылыс. Ондай Өріс теориясы түгілі іргесінде болған Атлантита құрлығы бұларға әлі де беймәлім нәрсе.

Иә, екінші жақтан сол батысқа беріле қарап, табынған біз отырмыз мына төрде. Аузы қисық болса да, ақшалы байлар сөйлесін. Экономика жүйесінде ғана емес, бұндай импринцип қазіргі білім мен ғылым саласын жаулап алды. Сенбесеңіз, соңғы отыз-қырық жыл ішінде ашылған фундаменталды ғылымдардың теориялық жаңалықтарына талдау жасап көріңіз. Евроақштық жүйеден тасқындай шығып жатқан ғылыми өтіріктің салмағы неше пайызды құрайды? Осы кезеңде жазылған том-том ғылыми шығарманың қаншауы таза өтіріктен тұрады? Осының бәрінің шынайы талдауы қазір жасалмаса, планеталық ғылымды қалыңдай басқан кір-қоқыс анау космостағы техникалық қоқыстан әрі өтіп, бәрін құртары анық. Әйтеуір, «АҚШ мемлекетінің шоқтығы биік бола берсінші» деп, осының алдына түсіп, иілуден жалығатын кез жетті. Көп иілген пенде бүкірге айналады. Соншама сорақы өтіріктерді ғылыми сенсация ретінде гулетте берудің өзіндік салмағы бар. Осыдан да бүкірлік еме айналар болдық. Бүкірейген прогресс төңкерілуге таялды. Осының өзіне европалық елдер ішінен қынжылатын да шығар. Әлсіз үнмен қарсы тұрғандар да бар. Алайда, дәрекі істі ұзынтұра ондай деңгейдегі мәдениеттіліктің тілін қайдан түсінсін?

АҚШ-тағы тұрмыс-салтқа құлай ерген әрбір қазақ келе-келе Атаны да жоғалтары анық. АҚШ-тың жас отауында бала туылса, күйеуі әйелімен палата ішінде бірге «бо-

санатыны» біз үшін де жаңа модаға айналды. Соны төрдегі астана жұрты эфирден айқайлатып жатыр. Сол күйіңмен ілгерілеп барып, 20 жылды бастан өткерсең, «қазақ» атауы мен жеті атаңды мүлдем еске алмасың мәлім. Сол себептен де қазіргі аталар аман тұрғанда мынаны еске түсіргенің абзал: Баяғы топан су кезінде төменге батқан алып құрлықтың атауы Атлантита – Адам Атаның құрметіне қойылған атау. Осының батыс Жақандығын Беркумбаи – Муталиби Хаандығын тиесілі Бермути даласы болған. Содан қазірге жеткені бөлшек-бөлшек кішкене аралдар. Беркумбаи Мутлиби хандығы жайлаған кең даланың дөңестері мен биік шоқылы бөлігі су үстіндегі аралға айналды. Ойпаттары мен жазықтығы мұхит ішінде жатыр. Ал енді, АҚШ-тағы елу штаттың қырық жетісі әліге дейін баяғы Хун дәуіріндегі атауда екенін жасыра беруден пайда болмас. Десек те, бұның Нью-Йорк атауы да көне тілден қалған бір термин. Сол секілді «сити» сөзі де бұрынғы қазақтың сөздік қорынан жүр. Әлем бойынша «сити» атауын бірінші рет алған елді мекен Қаратаудағы Анти Мирас Сити. Адамзат өміріндегі тұңғыш қаласы сол еді.

Ол кезеңде Атлантита бар болатын. Қазақтың Алти Алаши иелігінде сонымен қоса есептегенде алты құрлық болды. Бүгінде Алти Алашқа мынау үш жүзді ғана жатқызып жүрсін. Атлантиданың бар кезінде Алти Алаши өсіп-өніп, 39 млрд-қа жеткен екен. Осыдан кейін топан су басталыпты. Сол сәтте тек Найман руынан алты миллион халықты жоғалтқан елміз. Планетада тірі қалған жалпысы алты миллиард қана. Мінеки, содан бері қарай қанша мың жыл өтсе де, осы алты миллиард халық өйтіп-бүйтіп жер бетінде тірі жүр. Адам Ата бастаған Алти Алаши халқы жер бетіне 359 мың түрлі қазақ руларын әкелді. «Жалпы халық 39 млрд-қа жетті» дегеніңмен одан енді не пайда? Қазіргі 6 млрд халықтың өзін де ядролық бомбамен қырып салуға құлшынып тұрған державалар анау. Әйтсе де, басты кінә барлық жағдайда өзімізден шығарын да осы сәттен мойындау қажет. Төменнен келіп, балаққа жабысқан биттерді өрпете көтеріп басқа шығарып тұрған өзің емей, кім?

Жуаннан аласа бойлы бола берсек, бізге керекті нәрсе алдыға өзі келе ме? Қазақтың түбіне жеткен басты пәле өзіміз шығарып алған «қазақтан өзгенің бәрі ақылды» принципінде байлаулы тұр. Осы күннің өзінде ортаңа келіп-кетіп жүрген Европалық төрелер қазақ орна мектебінің 8-сынып оқушысынан артық миль емес қой. Оған көзіңіз әбден жетіп тұр. Сөйте тұра кез-келгенді төбеге шығартып қойып, аузына қарап аңырасың. Айтары жоқ бос сөздің иесі, олардан сіз нені күтесіз?

Жалған түрдегі рухани еңкейіс ұзаққа созылса шынайы түрде сұлап тұсу сонда болады. Орасан мөлшердегі қаржы шығыны мен Батыстан шақырып жүрген PhD докторың шынтуайтқа келгенде біздегі қарапайым қойшының ми жұмысына тең келмейтін қалталы. Даңғазалы ғылыми атақты.

«Бермут үшбұрышында» болып жатқан техникалық апаттардың себебі неде екенін бес ғасыр бойында түсінбеген европалық ми жүйе сыйлауға тұратындай ақыл-ой ма? Адам баласын жоятын суық қаруды ойлап табу, космосқа ракета ұшыру ақылдылықтың белгісі емес.

Мағрипа ЖЫЛҚЫБАЕВА
физика-математика
ғылымдарының
кандидаты, доцент

Толып жатқан қиындықтарына қарамастан биыл ерекше жыл! Алаштың мақтанышы – әлемнің екінші ұстазы атанған Әл-Фараби бабамыздың 1500, данышпан ақынымыз Абайдың 175 жылдық мерейтойларын бізге тарту еткен жыл! Бұл әлем мойындаған мерейтой қазақ жерінде кеңінен аталып өтіп жатыр. Осыған орай белгілі қаламгер Ғаббас Қабашұлының ұлы Абай туралы ой-толғанысын қалың оқырман назарына ұсынып отырмыз.

Бұл пікіріммен әсте жаңа ой айтып отырмағаным баршаға белгілі болар. Көпшіліктің айтқанын, айтатынын да қайталадым ғана. «Көптің ауызы уәлі» деген қазақтың Ұлы тойы – Абай тойы бола бермек. Ақын ағамыз Мұзафар Әлімбаев бір әңгімемізде Абайға қатысты сөз ретіне орай: «Абай – әулие талант!» деп еді. Қысқа да нұсқа пікір. Ақтанов Тахау ағамыздың да бір сөзіне таңданғаным да, тәнті болғаным да есімде. 1990-жылы наурыз мерекесінде Абай ескерткіші жанында кездесіп, сәлемдесіп, құттықтасып тұрғанымызда Тахау ақынның мүсініне бір минут шамасы үнсіз қарап, маған бұрылып: «Ғаббас-жан, мен Абайды енді-енді түсіне бастадым» деді. Мен іштей: «Тахау-ау, сіз енді-енді түсіне бастасаңыз, түсіну үшін бізге әлі неше жыл керек болар екен?» деп шын таңдандым. Одан кейінде Абекеңнің өлеңдерін, қара сөздерін қайталап оқыған сайын бір жаңа ой-тұжырымын аңғарып, Тахау иланып, тәнті болып жүрдім.

Орыс поэзиясы алыптарының шығармаларын түпнұсқасынан, шетелдік классик ақындардың негізгі туындыларын орыс тіліндегі аудармаларынан оқып өстік. Бертінде соларды қайталап оқып, өзімше саралап, ой безбеніме салып, түйіндеп байқасам, Абай Құнанбайұлының ақындық, философиялық деңгейі ешқайсысының деңгейінен төмен емес. Кезінде Әлихан Бөкейханов, Ахмет Байтұрсынов, Мұхтар Әуезов айтқандай, Абай – Ұлы ақын, қазақтың Бас ақыны!

Соңғы жылдары «ұлы ақын», «ұлы жазушы» деген арзан қалжалы сөзтіркес марқұм замандастарымыздың ғана емес, көзі тірілеріміздің мүшел тойларында да беталды айтылып жүр. Ол дұрыс емес! Меніңше, бізде мәңгілік Ұлы ақын біреу. Ол – құдай ақыл-ойдың құдіреті етіп жаратқан АБАЙ! Жәкен – Жамбыл ағамыз жыр тілімен: «Мынау тұрған Абайдың суреті ме, ұқсаған өлең-сөздің құбарларын бағалауға: аса ірі, көрнекті, танымал, классик... деген балама сөздеріміз бар емес пе?

...Абай әлеміне әрқашан көз жіберіп, құлақ түріп жүргенімде мені «таңдандырған» басқа жәйттер де ұшырасты. Бірер мысал:

1995-жылдың күзінде Қарағанды қаласына жолым түсіп, сонда тұратын Рамазан Сағымбековке бардым. Журналшылар қауымына белгілі досым облыстық «Орталық Қазақстан» гәзетінің Бас редакторлығынан денсаулығы сыр бере бастауы себепті босап, біраз уақыт емделіп, содан кейін тарихи-әдеби танымдық «Қарқаралы» журналын ашқан-ды. Аіра-жарқа болды. Бөлмесінде екі жігіт отыр екен. Таныстық. Сірә, әйгілі «Құнанбай мешіті» жайында әңгіме басталған болса керек, жігіттердің бірі: «Абай әкесінің мешітіне бір де рет келмеді, діндарлығы онша болмаған-ау?» деді. Неге шырт ете қалғанымды білмеймін: «Жігітім, «Аллаһтың сөзі де рас, өзі де рас» деп Рамазан жазды ма, мен жаздым ба, соны білесің бе?» дедім. Жігіт екеуімізге антарыла қарап алып: «Білмеймін» деді. Рамазан оған қабақ шытып: «Саған «білмейтініңді білтелемей жүр» дегенді қашанғы айта беру керек?» деді...

2012-жылдың жазы болар, Жазушылар одағы ғимаратының екінші қабатындағы алаңшада (фестивальде) бірнешеуіміз оны-мұны әңгімелеп отырдық. Герольд Бельгер келіп қосылып: «Иә, жігіттер, не әңгіме?» деп жайғасты. Жігіттердің бірі селкос үнмен: «Бізге кітабымызды шығартуды ойлаудан өзге не әңгіме болсын» дей салды. Гера мырс етіп: «Абай дәл бүгін бізбен бірге болса, ол да кітабын уақытында шығара алмай жүрер еді» деді. Орашалақ оқыс сөзге оқыс ренжіп: «Әй, Гера! Бұл қай сөзің? Абайдың аруағында не шаруаң бар? Басқаны білмеймін, ал тап сенің кітабын шығара алмай жүрген жігіттерге қосыла шағынар жөнің жоқ, жылда екі кітабың шығады, әлде бекер ме?» дедім. Басқалар тыңа қалды. Гера кібірткеп түрегеліп: «Бір жұмыспен келіп едім, барайын» деп күбірлеп кете барды...

Биылғы Жаңа жыл алдында архивімдегі қобыраған көп қағаздарымды

жауынгер жыршы болса да, қаһарман ақын болса да, Көп жағдайды Мұхтар Шахановша ойлай алмады, Саясатқа ауық-ауық бойлай алмады. Депутат болып сайрай алмады. Ашық хаттар жазып қол жинамады, Жүйкесін қинамады. Сол үшін мен Махамбетті төмен қоям Мұхтардан!

Адам емес - адамдар, менің талайғы бұл ұстанымымды ұқпаған!..

Соңғы жылдары біздің әдебиет ауылымызда «бәрібірлігі» қазақемдер көбейіп барады. Гәзет-журналдардан оқитыным, интернет желілерінің

ыпты ғалымдарымыздың еңбектерін оқысаң, олардың ешқайсысы анау «бәрібірлігі» көйітіп жүргендей көбік сөзді мaldанбаған.

«Мұхтар Әуезовтің Мағжанның түбіне жеткеніне» келсек, Мұханның мына ой түйіні ол өсекті мүлдем жоққа шығарады:

«Қазақ жазушыларынан, әрине, Абайды сүйемін. Менің бала күнімнен ішкен асым, алған нәрімнің барлығы да Абайдан... Бұдан соң Мағжанды сүйемін. Еуропалығын, жарқырағын әшекейін сүйемін. Бүгінгі күннің бар жазушыларының ішінен келешекке бой ұрып, артқы күнге анық қалуға жарайтын сөз – Мағжанның сөзі.

АБАЙ - ӘРҚАШАН АРДАҒЫМЫЗ!

Ғаббас ҚАБЫШҰЛЫ.
жазушы, Халықаралық
«Алаш» әдеби
сыйлығының лауреаты

актарып, керегін ғана қалдыруға кірістім. Арасынан гәзет қиындысындағы мына бір өлең шықты:

МАХАМБЕТТІ БИІК ҚОЯМ

...Ақындар аз сын сағатта

сөзден ісі зорайған»,

Десектағы «Абай қашан жол іздепті оңайдан?»

Ел, ұлт жайлы сырларымен,

Жыры биік тұрғанымен,

Ісі үшін мен Махамбетті

биік қоям Абайдан!

Бұл – адамдық ұстанымым

калыптасқан талайдан.

Мұхтар ШАХАНОВ.

2012 ж.

Уәйдә-ә-ә?! Мұхтар ініміз қазақтың басқа мәселелерін реттеп болып, қазақ әдебиетінің тарихи тұлғаларын салыстыруға, кімнің кімнен биік, кімнен аласа болғанын белгілеп беруге кіріскен екен ғой?! Абайды қай ісі үшін аласартты?

Ақын болмасам да, Абекеңнің аруағы үшін қалам алып, Мұхтардың «ішің білсінің» суыртпақтап, ұзактау етіп, былайша қағытпа (парадия) жазудым:

МҰХТАРДЫ БИІК ҚОЯМ

А, Құдай-ай, Семей жаққа ырымға

хан бермедін,

Хандық таққа отыра алар мықтылар

барын білмедін.

Олар Жайықтағы Жәңгір ханнан да,

Баймағамбет сұлтаннан да зор болар еді,

Сонда Абай қолына қылыш алар еді,

Ербол досын Исатай етіп,

Бөжейлерге қиғылық салар еді,

Махамбетше айрылса да басынан...

Ал Махамбет жарықтық,

«перілерінен» еститінім бар, қысқасы, – солар: «Абай орысшыл болды», «Абай өзінен бұрын өткен ойшылдардың айтқандарынан артық ештеңе дей алмады», «Сәкен Сейфуллин билікшіл болды», «Жамбыл Сталіннің билікшіл болды», «Мұхтар Әуезов Мағжан Жұмабаевтың түбіне жетті», «Сәбит Мұқанов арызқой, жағымпаз болды», «Ілияс Есенберлин толыққанды жазушы болған жоқ» ... дегендей кәдімгі сандырақ сөзден өрмек тоқып жүр.

Отырықшы ел Ресейдің өзіндік те, батыс-шығыстық елдерден нәр алумен де жетілдірілген жүйе-салалары болғаны сөзсіз. Абайдың орыс тілі арқылы сол халықтың, алыс жұрттардың мәдениетіне, оның ішінде әдебиетіне хал-қадари қаныққаны да рас. Біз оны Мұхтар Әуезовтің «Абай жолынан» оқып білдік. Егер Абекеңнің заманында Лев Гумилев айтқан «Ұлы дала Көне Ресейдің» орнына Англиямен, немесе Франциямен ғасырлар бойы мың шақырымдаған шекаралас көрші болсақ, ойшыл ақын ағамыз солардың тілін білуді, жетістіктерінен үйренуді өсиет етер еді. Өмірдің зандылығы ғой?

Аталған Тарихи тұлғалардың өмірін, шығармашылық жолдарын зерттеген, зерттеп жүрген бай-

Одан басқамыздікі күмәнді, өте сенімсіз деп білемін.

Әуезовтанушылар Мұханның ешқашан ешкімнің үстінен арыз жазбаған тазалығын сүйіне айтқалы қашан! «Мағжанның түбіне жетті» деген есуға сөзді кезінде Мұхана есесі кеткен зымыян біреу әдейі таратқан өнезе өсек!

Сәбит Мұқановтың «жағымпаздығы» десек, ол – сыпсыңсөз атаулының ішіндегі ең жиіркеніштісі. Соған қарсы бір мысал:

Қазақстан Компартиясы Орталық комитетінің 1959-жылғы қазанның 23–24-і күндері болған XVI-пленумында «Теміртаудағы тәртіпсіздіктің» (1958 ж.) себеп-салдары қаралған. Сәбең пленумға әдейілеп қатысып, «бәріне, тіпті, Мәскеуге де толық жетсін» десе керек, әдейілеп орыс тілінде сөйлеп, Қазақстан КП Орталық комитетінің 1-хатшысы Н.Беляевті, республика Министрлер Кеңесінің төрағасы Д.Конаевты сын тезіне салыпты.

Н.Беляевке айтқанынан: «...Я удовлетворен искренним и честным признанием товарища Беляева в том, что главным виновником в этом деле является он. Да, товарищи, именно – он! Так я говорю потому, что все мы сомним его померные речи на разных собраниях о Казахской Магнитке. Теперь, оказа-

лось, в руководстве Казахской Магниткой товарищ Беляев был богат речами, а делом крайне беден. Стыдно ему за это! Казахская поговорка гласит: «Стыдливее смерти». Товарищ Беляеву теперь надо в самом скором времени смыть со своего лица эту политическую грязь. Иначе ему критика будет куда жестче, чем теперь!..»

Конаевқа айтқанынан: «...Он любил металлургию тогда, когда был ее рядовым инженером, на Балхаше, например. Он тогда делал много хорошего, но как только был взят оттуда, он изменил своей любимой и стал по отношению к ней равнодушным любовником. Иначе нельзя объяснить того, что сидя в Совете Министров заместителем председателя и руководя отделом промышленности на протяжении десяти лет, он ничего положительного не совершил в этой области. Затем его выдвинули на пост Президента Академии наук Казахской ССР и напрасно: все знают инженера Кунаева, но пока никто не знает ученого Кунаева. Выступив в должности председателя Совета Министров, товарищ Кунаев не поправил своей прежней измены металлургии, иначе он не довел бы до абсурдного состояния Казахскую Магнитку... По всеобщему признанию он является «мешком обещаний». Я отчасти разделяю эту оценку. Разделяю потому, что у товарища Кунаева часто слова расходятся с делом».

Егер санасында жағымпаздықтың ине ізіндей белгісі бар болса, алдағы 1960-жылы жасы 60-қа толатын Сәбен бұлайша шамырқанбас еді. Ондай сынды кешірет басшы мыңнан біреу шығар. Д. Конаев кешірет болар. Ал Сәбен – ондағы айтқандарына дәлел-себепті өзі көрген адам. Шаршы топ алдында жалған сөйлеген жоқ. Сол турашылдығы кейін алдына тосқауыл боларын біле тұра именбеді. «Тосқауыл» деуім: Оқу министрлігі, Министрлер Кеңесіміздің Төрағасына мәдениет мәселелері жөніндегі орынбасар болып, одан Жазушылар одағын басқаруға жіберілген партизан-жазушы Әди Шәріповтен

кейініректегі бір әңгіме кезінде «Жасы алпысқа толған Сәбене Алтын жұлдызды Мәскеу бермептіні» естігенімді айтқаныма Әдекен: – Бекер сөз, бекер! Конаев бергізбеді. Сәбеннің бары топ құрғас, іні жазушыларының, министрліктің атынан өтініш айта Конаевқа мен бардым ғой! Социалистік Еңбек Ері атағына әбден лайық деген ұсынысымызды жазып ала барғанмын. «Көрейік» деп қалған. Кейін Мәскеуге барғанымда білдім: Ленин орденіне ұсынған шешім барыпты. Сәбеннің анау жылғы Теміртау оқиғасы туралы пленумда айтқан катал да орынды сынын Конаев ұмытпаған, - деді. Жасы 50-ге толғанында Ленин орденін алған Сәбене, сөйтіп, 60 және 70 жастарында да Ленин ордені берілді. Ал Сәбене Алтын Жұлдыз емес, Ақиқат және жағымпаздық емес, Турашылдық қымбат болған.

«Той томалақ» дейміз. Ертен той төрінде араласып, сапырылысып, бәріміз де жүреміз. «Енді он-он бес жылдан кейін Мұқағали Абайдың, Фирдаусидің, Науаидың деңгейіне көтерілетің ақын болған еді» деген «сәуегей» де, «Абай өзінің алдындағы ғұламалардың философиясын жаңарта алмады» деген «зерттеуші ғалым» да, «Шәкәрімнің ақындығы Абайдан кем емес» деген «танымпаз» да, «Семей полигонынан зардап шеккендерге көмектесеміз» деп миллиардтаған долларды жинап алып («Невада-Семей» Қоры), одан семейліктерге жарты доллар бұйыртпастан өзара бөліске салғандар – бәрі де тайрандар. Бейпілауыз телпекбайларға қайда, қашан болсын жан ашық, күнде жиын, күнде той!..

Абай, Шәкәрім, Мұхтар Әуезов туып-өскен Семей топырағы – киелі топырақ. Семей өңірі – ісі қазақтың рухани бесігі. Тәттісөзді Тәуелсіздік бұйырысымен Семей облысының атын мансұқтау қазақы рухқа қамшы сілтеу болды. Ол қателік түзетілуге тиіс! Семей облысы қалпына келтірілсін! Бұл орынды талапты қазіргі биліктің алдына бүкіл қазақ болып қоюымыз қажет!

■ AZA

ЗҰЛМАТ

4 МИЛЛИОН ҚАЗАҚТЫҢ АЗАСЫ

*Бізге тастап кеткен зары зіл батпан,
Төрт миллион ҚАЗАҚ ҚАЙДА КЕШЕГІ?
Тоқсан жылдай бұрын өткен зұлматтан,
Әлі күнге суық ызғар еседі!..*

*Өлі риза болмай қалай жариды ел,
Көз алдымнан кетпей мәңгі тұрады -
4 миллион! –
Қолын жайып нан сұраған сәбилер,
О дүниеде дұға сұрап жүр әлі...*

*Ойнамаңдар әруақтардың жанымен,
4 миллионды жоқтай алмау - есірлік!
Қызыл туын жуған Қазақ қанымен,
Қызыл Одақ құрыса да, соттай алмау – не сұмдық?!*

*4 миллион – бір мемлекет!
Көтеретін қай ұлтты да белеске,
Өмір бойы қалай алмас ел еске?!.
Тірі сынды тіл тигізбеу Кеңеске,-
Тірі сынды 4 миллионды қайта өлтіру емес пе?!*

*Қырылған ел аштықпенен тұсалып,
Ақсүйекке айналды ғой зор далам!..
Қалың мәйіт иісінен күш алып,
Құзғын билік «Қазақстан – бақытты ел!»
деп қорлаған...*

*Өлген кезде 4 миллион жан аштан,
Соларменен кетті ме әлде Тілің де?!.
Майлы, харам ас жеу үшін таласқан,
Сатқындар көп, жау тілінде сөйлейді әлі бүгін де...*

*Ата-бабам аз көрмеді азапты,
Жауламысың деп шайқасты жат үні...
Алқакөлден аман өткен қазақты,
Апатқа аштық ұшыратты ақыры...*

*Көрге кірмей көрді азаптың қандайын,-
Тар заманда тауқымет пен талас мың!
Тас түрмеде тасқа соғып маңдайын,
Құрбан болды Қазақ үшін арыстары Алаштың!*

*Жалғызына жар бола алмай жан ана,
Есі ауысты-
Елге төнген сорды ұққан...
Аштан өліп бара жатқан балаға,
Қанишама әке нан бере алмай
жанын берді қорлықтан...*

*Әр ауылда тірі жан жоқ,
Бәрін аштық жойғандай,*

*Ойран болған отбасыға әрбір үйің – әр қабір...
Қу сүйекке басты шанышп қойғандай,
Көз алдында - көзі ғана қалған ұл!..*

*Басшылары ұлықтарға бас ұрып,
Ел қырудан есеп алды астана.
Сүйектері қалған елдің шашылып,
Сүйенері болмау деген - Масқара!*

*Аштықпенен ала алмаған Алаштың,
Қастықпенен құртты қалың қаймағын.
Ат үстінде асулардан сан астың, –
Қайда бүгін кешегі зор айбарың?!*

*Қарусыз-ақ қан қасапқа ең шебер,
ГЕНОЦИД бұл! –
Ұлтты қырған майдан дер!..
4 миллионнан 40 миллион өрсе егер,-
60 миллион - атанар ек айбарлы ел!*

*Қадірлі боп қолбасшы емес, қойшылық,-
Ұлт тамырын үзсе нені ұға алдық?!.
Жаттың таңған тарихына бойсұнып,
Алтын Орда атын естен шығардық!*

*Енді бүгін Ер болатын келді шақ,
Есеңді өзге түгендемес, еш ғалам.
Азаттықты алған соң да ел құсап,
Аза тұта алмадық-ау, кеш, бабам!*

*Әлі талай сынақтар бар алда сан,
Әр ісіңмен айқындар бағаң да...
Атаңды атқан жауды айыптай алмасаң,
Келер ұрпақ тас атады саған да!..*

*4 миллионның тынымаса әруағы,
Ісің қалай оңалады алдағы?!.
Тәуелсіздік! –
Қасиетті осы сөздің бар мәні –
Құрбан болған арыстардың арманы!*

*Күн туса да, күндер босқа өтумен,
Ауыр әлі Азаттықтың жолдары!
Есіктегі құлды азат етуден,
Ең қиыны - биліктегі рухани құлдар азат болғаны!..*

*Еске түсір, батыр бабаң аттарын,
Солар қорғап, қалды бізге жер ғажап!
Көк Ту көкке көтерілді - Атқа мін,
Көк түріктен көкте бүгін Ер Қазақ!*

Қазыбек ИСА
31 мамыр 2020 жылы

— Жәркен аға, осы, түс көресіз бе? Түсіңізге не кіреді...

— Түсіме туған жер кіреді. Әсіресе, кейінде солай болып жүр. Имандай шыным. Адамның жасы ұлғайған сайын туған жер деген соншалықты ыстық тартады екен. Баяғы өзім оқтын шағын ғана қоңыр там үй түсіме күнде кіреді десем өтірік емес. Тіпті, бесін ауа көз шырымын алып ояңсам да, түсімде сол тау баурайындағы атақонысты көріп үлгеремін. Кейде қатты сағынғанда ашынып айтатын жерлерім де бар еді:

— Туған жерім — Жайыртау,
Екі өркеші айыр тау.
Жайыртаудан сұм тағдыр
Тірідей мені айырды-ау...
Немесе:
Дертінен кеттім жауыр боп,
Жайырдан басқа «жауым» жоқ, —
деп те жазыппын.
Әйтеуір, мен поэзияға сол Жайыртау арқылы, туған жерім арқылы келгендеймін. Күні бүгінге дейін соның жорғалап жүрген құмырскасына шейін түсіме кіреді.

— Әке-шешенізді көресіз бе...
— Марқұм әке-шешемді де көремін.

Бірде, баяғы балалық шақта биік жар жиегінде жүгіріп, қозы қайырып келе жатып, аяғым тайып мұрттай түсіп, төмендегі көлге қарай құлап кеткенім бар. Қалбаңдап ұшып барып, жанұшыра қарманған сәтте қолыма етектегі бір түп шеңгел ілігіпті. Сол болмағанда суға кетіп өліп қалуым да мүмкін еді. Менің құлағанымды анадайдан әкем байқап қалған секілді, ол да дереу енгізіп жетіп, ұзын арқан тастап, соған жармасып, малмандай су болып, екі қолым қанқан, зорға деп тырбанып шыққанымды ұмытпаймын. Өне, осы көрініс те арагидік түсіме кіріп қояды. Қатты қорықсам керек. Кейін жанымды сақтап қалған әлгі шеңгел туралы өлең де жаздым.

— Неліктен сонша қарапайымсыз? Жок, әлде өмірдің теперіші әбден жуасытып, жасытып жібере ме? Мүмкін бұл туа бітті мінез шығар? Осы туралы ойланған кезіңіз бар ма?

— Ойбой, несін айтасың, тірліктің де таяғы мен тепкісін жеп бактық кой. Сол соккының бәрі мінез-құлыққа да ықпал етпей қоймас. Әйткенмен, кішіпейілдік деген де, меніңше, ана сүтімен даритын қасиет пе деймін. Әйтпесе, өзімді бөлендей көнбіс, сорлымын деп санамаймын.

— Ал ақындық дарын, сөз жоқ, жаратылыстан...

— Әлбетте. Құдайдың өзі жаратқан ақын деп жатамыз ғой. Өне нағыз дарын деген сол. Жасыратыны жоқ, бізде жасанды ақындар да бар. Әдебиетті шала-шарпы біледі. Әуірімдеп, біліммен, оқумен жинастырған әлденелерін қиналып құрастырып өлеңге айналдырған болады. Шынайы өмір заңдылығынан хабары жоқ. Қанатсыз.

— Өмірде өзіңізге тізесі батқан, қиянат жасаған адамдар бар ма?

— Әрине, бар.

— Кімдер?

— Оны айтпай-ақ қояйын. Өте ұзақ, күрделі әңгіме. Сондықтан ол менің өз құпиям болып қала тұрсын. Небір озбырлықты көрдік. Тіпті, менің қолжазба өлеңдерімді көшіріп алып, өз атынан жариялаған «дөкейлер» де кездесті. Бірақ уақыт бәрін өз орнына қояды екен. Шындық бәрібір орап, алдыңнан шығады.

— Ал өзіңіздің әлдекімге кішкене зәбірім тиіп кетті-ау дейтін сәттер болды ма?

— Жоқ, осы күнге дейін бір пендеге жамандық жасаған ешкімді ренжітпеймін. Сен сондайсың, сен мұндайсың деп біреуді ғайбаттамаппын. Одан соң шешемнің: «Елу-алпысқа келген соң ешкімнен қарыз алма» дейтін сөзі бар еді. Аяқ астынан ажал келіп қалса, ана жаққа қарыз болып кетесің, қандай қиындықтан да тек өз күшіңмен шық, жан баласына берешек болмауға ұмтыл дегені шығар. Тазалыққа баулыды. Және осы жасыма дейін бір тышқак лақ бауыздап көрмеппін. Үйде мал

Егер атақты ақын-жазушылар арасында адам бойындағы қарапайымдылық бойынша жарыс ұйымдастырса, бас бәйгені сөзсіз кесек дарын иесі Жәркен Бөдешұлы алар еді деп ойлап қоямын. Кейде бұл кісінің кішіпейілдігі, тіпті, шектен тыс сияқтанатыны да жоқ емес... Осы ағамның пенде баласына жасаған қылдай қиянаты жоқ шығар-ау; одан соң Жәкеңді жан әлемі судай тұнық, қардай аппақ дейтін кісілердің қатарына қоссақ та жаңылыспаспыз. Осының бәрі, әлбетте, үлкен шайырдың өлеңінен де айқын көрініс беріп тұрады. Өзімен қала ішінде кездейсоқ ұшырасып, бірталай тілдесіп қалдық. Жәкем бірде жайдарылана күлді, бірде тым сабырлы қалыпқа түсті, енді бірде әңгіме ауанына қарай, кемсеңдеп, көз жасына зорға ие бола отырып, едәуір ашылды.

сойылғанда алысқа ұзап кетіп қалушы ем. Қан көрмеуге тырысамын. Көңілдің нәзіктігінен бе екен. Бір аттын аяғына тұсамыс салмаппын. Мініп жүргенде, көп болса, шылбырдан мама ағашқа байлап қоямын. Кішкене еркін жүргенін қалаушы едім.

— Баяғы жас шағыңызда заңғар жазушы Тахауи Ахтановтың қарамағында еңбек еткеніңізден хабардармыз. Сонда бір топ қызбен жұмыс істеспіз. Солардың

Өлеңде

Жәркен Бөдешұлының жан сыры

арасында көңіліңіз кеткен арулар болмады ма?

— Иә, о кезде Тахан Мемлекеттік кітап палатасын басқарған. Мені онда атақты ақын Жүмекен Нәжімеденов ертіп барып, Тахауи ағаға: «Мына жігіт арғы беттен келген. Мықты ақын және төте жазу емлесін біледі. Сіз үшін таптырмайтын маман болуы мүмкін», — деп таныстырды. Қордағы Мағжан сынды ақындардың шығармаларын бүгінгі кириллицаға қайта көшірумен айналыстым. Ұжымда өңкей қыздар жұмыс істегені рас. Сұлулықтары бірінен бірі өтеді. Таханның талғамы да күшті адам еді ғой. Бәрін таңдап қабылдаған. Солардың ішіндегі жалғыз жігіт болдым. Жаспыз. Бірақ біреуіне де көз салмаппын.

— Here?

— Өйткені Алматыда өзім құлай сүйген қызым бар еді. Мына бойжеткендерге көз салайын десем, соған сұмдық қиянат сияқтанды.

— Ақыры не болды?

— Ақыры о қызға үйлене алмадым. Тахаң да мені ө дегеннен қасымыздағы арулардың бірімен көңіл жарастырса деген тілегін жасырмаған. «Осылардың біреуін таңдап жүріп ал; тіпті, ұнағаны болса өзіме айт, құда түсіп, тойынды өзім жасаймын» — деді. Содан бір күні ұжымымызға Қоғалы деген жерге картоп теру жұмысына бару керек болды. Ағай: «Осындағы жігіт сенсің. Мына қыздарға басшы болып барып қайт» — деп тапсырды. Бір айға жуық жүріп, жақсы жұмыс істедік. Қайтарда шаруашылық директоры маған Алғыс хат берді. Соны әкеліп Тахаңа ұстатқанымда, Құдай сақтасын, ағамның қуанғанын көрсен! Балаша сақылдап күліп, қыздарды дереу шақырып алып: «Міне, көрдіңдер ме?! Алғыс хат беріпті. Сендерге де рахмет. Жетекшілік жасаған мына Жәркенге де алғысым шексіз. Бұл өзі керемет талантты ақын, — дей келіп, — е-е, өлең оқыдың ба о жақта?» — деп сұрады. «Оқыдым». — «Кәне, біреуін оқып жіберші!». Сонда: — Туған жердің қар-мұзы,

Бізғарыңмен жуындыр.
Туған жердің бал қызы, —
Бұрымыңмен буындыр.
Туған жердің бұлағы,
Толқыныңмен ат мені,
Туған жердің жыланы,
Шырылдатып шақ мені.
Туған жердің шеңгелі,
Туғна аямай бетімді.
Туған жердің желдері, —
Аузыма құй өтімді.
Туған жердің доңызы, —
Құрсағымды жарып кет.
Туған жердің қоңызы, —
Домалатып алып кет.
Туған жердің қасқыры, —
Теуір ақын сүйегін.
Туған жердің тас-қыры, —
Сені осылай сүйемін! — деген өлеңімді оқыдым. Тахан керемет ұнатты. «Жарайсың! Ақын туған жерін тек осылай сүйі керек!» — деп риза болды.

— Айтпақшы, әлгі сүйген қызыңыз қайда кетті?

— О қыз бірде Ақмола жаққа сапар шегіп еді. Онда да небір «қырғилар» бар сияқты. Аузымда аңкитып қағып кетті. Маған қарағанда дәулеттірек, үйі, күйі бар және қанша айтқанмен, мен сияқты жалғыз емес екен, соған қарай аунап түсті.

— Кейін о қыз сіздей керемет ақынға қосылмағаны үшін өкінді ме екен?

— Кім білсін. Менде де өзіндік мінез жоқ емес. Кейін оның артынан іздеп барып өкіндім бе, өкінбедім бе деп сұрағам жоқ.

— Уәде байласып па едіңіздер басында?

— Е, алғашқыда уәде де, серт те болды ғой. Бірақ махаббат әңгімесінде кейде олай, кейде бұлай жағдайлар бола бере ме деп қалдым...

— Ғашыңызды ойлайсыз ба қазір?

— Анда-санда ойлайтыным рас. Кейде ол да түсіме кіреді. Баяғы қыз кейпінде, мөлдіреген күйде... Өте әдемі қыз еді. Тісі маржандай. Қасы көзі қиылған...

— Ал анау Кітап палатасында сізге өздері ыңғай білдірген қыздар болмады ма?

— Болды ғой. Бірақ, Құдай ұрғанда, әлгі қызға берген серттен тая алмаппын. Сатқындық секілденді. Шешем марқұм: «Қызға обал жасауға болмайды. Қыз — болашақ ана» деп отырушы еді. Ардын тазалығын да ойлаған шығармын.

— Қол жетпеген сұлуға арнаған өлеңіңіз көп пе?

— Цикл өлеңдер жаздым. Оның ішінде сағыныш та, наз да, нала да, кимастық та, бәрі де бар. Үйленгеннен кейін де көпке дейін күйзеліп, ұмыта алмай жүрдім.

— Ол жырларыңызға қазіргі жеңгей қалай қарады?

— Менің өлеңімді жек көрмейді. Шама келгенше соны жатқа оқуға тырысады. Әйелдердің қасы-көзін бояп, әдеміленетіні бар ғой. Мен де бәйбішеме: «Сендер сыртқы сұлулықты жасасандар, мен өлең арқылы адамның ішкі сұлулығын жасаймын. Бөтен ештеңе жоқ. Бәрі образ» деп қоямын. Соған малданады. Риза.

— О кісімен қалай қосылдыңыз?

— Онымен жастайымнан бірге өстім ғой. Менен үш-төрт жас қана кіші. Жайы тауларының іргесінде Дөрбілжін деген қала бар. Сол жердің тумасы. Әйелім

жоқ. «Әй, қиналып жүрген жоқсың ба, мә, мынаған бір тәуір көйлек алып киші» деген жазушы ағаларым болды...

— Мемлекеттік сыйлыққа енді өзіңді ұсынбаймын дегеніңіз есімізде. Көңіл қалды ма...

— Иә, ең жоғары сыйлыққа бір-екі рет ұсынылдым. Бермеді. Жасым болса келіп қалды. «Енді ұсынбаймын» дегенім өкпе емес, наз еді... Реніш болды... аздаған. Енді ұсынбай-ақ қояйын. Жолды жастарға берейін деген тоқтамға келдім.

— Өмірде ұстанып келе жатқан кредоныз қандай?

— Жаныма кір түсірген емеспін. Бұдан кейін де қанша ғұмыр қалды, Құдай өзі біледі, осы тазалықпен кетсем деп ойлаймын.

— Жаңа келе жатқаныңызда аяғыңызды сәл-пәл ақсаңдап басатыныңызды аңдап қалдым. Таяқ неге ұстамайсыз?

— Бір інілерім де: «Аға, бір жақсы таяқ алып берейік. Септігі тиеді» — деп еді. «Жоқ, өлеңге сүйеніп дүниеге келгенмін, өлеңге сүйеніп дүниеден кетемін» дедім. Таяқтың керегі жоқ.

— Тірліктің тауқыметін бір кісідей көрдіңіз ғой.

— Ақынға көрмесе болмайды. Ақында тағдыр болмаса, қаншалықты

баладан сексен жастағы шалға дейін сенің өлеңдеріңді жатқа соғады екен!» деп таңырқады. Сонда ғана мән-жайды түсініп, «Рахмет, Мұха, менің туған жерімді көрген екенсіз. Көп жасаңыз!» — деп ризалығымды білдірдім.

Бірақ масаттанбаймын. Еңбегім ақталды ғой. Үкімет «Құрмет» орденін берді. Мемлекеттік стипендия алдым. Соның бәрі өлеңге деген сый-құрмет деп білемін.

— Өкінішіңіз бар ма?

— Өкінбейтін адам болмайды, тегінде. Өмір болған соң бұлтағы көп. Бір бұлтағында қиыншылық көресін. Ең ауыр батқаны, Айдар деген кенже ұлым бартын. Сол жиырма бес жасында қайтыс болып кетті. Жігіттің сұлуы еді. Үйге бір қыздарды алып келіп, шешесіне таныстырып жататынын байқайтынмын. Енді үйлендірем, енді үйлендірем деп жүргенде... кетті де қалды. Үш күннің бірінде, төрт күннің бірінде түсіме кіреді. Есік алдында ойнап жүретін бір баланың аты — Айдар. Соның достары төменнен келіп: «Айдар, қайдасың?! Жүр кеттік, ойнаймыз! Уақыт өтіп барады» — деп айқайлап тұрған сәтте өз-өзіңді қоярға жеп таппай, тықыршып кетемін. Не істерімді білмей аласұрып қалам. Елжіреп, жасқа булығымын... Кейін сол

■ ТÁBÁRÍK

ТУҒАН ЖЕРДІҢ ҚОЯНЫ

Сол жылы көктемде жасым алтыға толды. Анаммен бірге тезек теріп жүргенімде ши түбіне бұғып жатқан қоянды абайсызда басырқыраған бейбақ аяғын сүйретіп қаша жөнелмекші болғанда, мен шап беріп ұстап алдым да, көйлегіме орап үйге әкелдім. Анам алыс бір ауылдан сынықшы қартты шақырып, оның сынған жамбасын таңдырып, кішкене тал үйшікке қамап, маған шөлдесе, су беріп, қарны ашса, жем беріп асырауды тапсырды.

Арада үш ай өткен соң қоянның жамбасы бітіп, қалпына келді. Анам оны басымнан үш айналдырып алды да, көз алдыма қоя берді. Мен жыларымды да, жыламасымды да білмей, мәңгіріп тұрып қалдым.

*Құйындатқан қосылып тозаң құмға,
Қоян зытып барады бозаң қырда.
Менімен жақсылап бір ақылдаспай,
Анам оны босатты көз алдымда.*

Ақылдаспай неліктен босатты екен?
Маған берген тәлімі осы-ақ па екен?
Анашымды ойласам, құсаланып,
Қоянды ойласам, босап кетем...
Арадамың қырық жыл өтіп, қырықтың қырқасына шыққанымда, жамбасым сынып, алты ай бойы гипстелген аяғыммен төсек тартып емханада жаттым. Сонда әлгі қоян түсіме кірді:

*Ей, ақ қоян, ақ қоян, аппақ қоян,
Ақша қарды барасың таптап қоян.
Алты ай бойы дәм беріп асыраған,
Медбикені күн сайын мақтап қоям.*

*Жыл құсының қиқуы құлаққа ұрып,
Жата алмаймын төсекте шыдап сұлық.
Сен үйшіктен босатып қоя берген
Есіме алдым анамды жьсылап тұрып...*

*Ей, ақ қоян, пәк қоян,
Ши түбінде жат қоян.*

*Енді сені баспаймын,
Жайлы жатып, жақсы оян...*

Жәркен БӨДЕШҰЛЫ

баласы болып кеттім. Алғашқы өлеңім Жәркен Бөдеш деген атпен шықты. Содан бері Бөдешпін. Шешемнің аты — Әлипа. Өз есімім — Жармұхаммед. Шешем пайғамбардың атын қайталай бермейін деген болу керек, «Жәркен» деп атапты...

— Жан әлеміңізге кімдерді кіргізесіз?

— Әркім-бірікімге сыр ашпаймын. Әлгі Әлімғазыға айта аламын. Әйеліме айтпаған сырды да тек сонымен бөлісемін. Басқалар түсіме ме, түсінбей ме... Күмәнім бар. Екіншіден, жан сырым жүрегімнің түбіне алтындай сақталып жатады. Кейде өлеңге айналады. Дегенмен, арагідік қарама-қарсы, қайшылықты сәттер де кездесетін секілді. Өлеңге де айтпайтын сырларым бар сияқты...

— Жас аруларға жан-жүрегіңізді ашар ма едіңіз?

— Сырласқым келеді. Жанымды түсінетін адам болса, әрине. Көз қырым жас сұлулардан әлі де қала қойған жоқ. Ол сезім өшкен күні адамның ішкі әлеміне атырауға түсіп, атын шығар. Қазір жетпіс алтыға кеттім. Әйткенмен, адамның көңілі қартаймайды екен. Бірде: «Қыздың жасын сұрама, он бесте әлі, ақынның жасын сұрама — жиырма бесте» деп қалжыңдағаным бар...

Қой, ойбай, біраз отырып қалыппыз ғой! Әзірше осымен тоқтайық. Келесі жолға да сөз қалсын.

— Жақсы, Жәркен аға. Әңгімеңізге рахмет.

СҮЙЕНІГЕН АҚЫН

бергі бетке менен бұрын, әке-шешесімен сонау алпысыншы жылдардың басында келді. Мен одан он жыл кейін өттім. Жағда Бабалық ағамызға жақындығы бар. Жәкең бірде: «Сөзді доғарып, осы қызға үйлен. Ата-анаңның көзін көрген, жағдайыңды жақсы біледі. Осымен тағдырың бір. Түбінде ең адал жар осы қыз болады» деді. Үйлендік. Айтқандайын, Тахауи аға уағдасында тұрды. Тойымызды өзі жасап берді...

— «Ақында адамзаттан дос болмайды» деуші еді, досыңыз бар ма?

— Бар. Жалғыз досым Әлімғазы Дәулетханов деген азамат. Ғалым. Ұлттық Ғылым Академиясында еңбек етеді. Анда-санда сонымен сырласамын. Мұндасамын. Өзіммен тағдырлас. Арғы беттен бірге келген. Бір-бірімізді жақсы түсінеміз. Қандай жағдайда да бірге келе жатырмыз. Төрт-бес кітабы шыққан. Жағда Бабалық туралы кітаптар жазған адам. Жәкенді білгісі келген кісі соның кітаптарын оқысын... О-о, өзі, қайдағы-жайдағыны біледі. Қаламының қуаты керемет.

— Тахауи аға сияқты шапағаты тиген басқа кімдерді атар едіңіз?

— Бәрін тізіп айту қиын. Мысалы, бірде Мұхтар Мағауин әлдебір үлкен мекемемен бірігіп «Жұлдыз» журналының жыр бөлігін жариялады. Бас жүлдесін мен алдым. О кісі кейін толымды фармашология туралы кітаптар жазды. Әбіш Кекілбаев мен туралы қалам тербеді... Төлен Әбдіков жазды. Шапағаты тигенде, маған туған інілеріндей қараған ағаларым бар. Қазақстан Жазушылар одағында істеп жүргенде барып алып келе қойшы деп анда-мұнда жұмсайды. Қылышлардан кез. Аяқ-қол шам. Тапсырмаларын зыр жүгіріп орындаймын. Және олар жалғыздығымды, қорғансыздығымды біледі. Бұл жақта қарайлайтын әке-шешем, туған-туысым

тырмысқанмен, табиғи ештеңе шықпайды. Құрама өлең, өтірік өлең шығады. Тағдыр. Ақын секілді бір жігіттер жыр-ымды жатқа оқиды. Кейбіреуін танымасам да, жолда сәлем беріп тоқтатып, бір шумақ өлеңімді оқып береді. Бірде үлкен ақын Мұхтар Шаханов: «Сен, осы, неғып жүрсің мына Қазақстанда?» — дегені. Алғашында аң-таң болып: «Мен өзімнің ата-жұртымда жүрмін!» — дедім. Сөйтсем, Мұханның бүкіл Шыңжаң өлкесін, Іле, Тарбағатай, Алтай аймақтарын түгел аралап қайтқан беті көрінеді. «О жақта бес жастағы

сегіз-тоғыз жастағы баламен дос болдым. Кейде үйге ертіп келемін. Әлі күнге дейін әңгімелесіп тұрамын. Өзі сүнге ұғымтал бала. Бәрін біледі. Үздік оқушы. Ара-арасында шешесі дүкенге нанға жіберетін сияқты. Нан көтеріп келе жатып, соның бір шетінен тістелеп жеп келе жатады. Тура менің Айдарымның бала күніндегі қылығы...

— Әке-шешеніңіздің аттарын сұрамаппын ғой.

— Әкем — Оспатайдың Қызыры деген кісі. Ал Бөдеш — сол Қызырдың туған ағасы. Мені кішкентайымнан соның бауырына салып берген. Со кісінің

massaget.kz

Бүгінгі әңгімемізге арқау болған Текелі қаласының жер жанның Жетісу өңірінде алар орны ерекше. Аты айтып тұрғандай Жоңғар Алатауының биік шатқалдарын емін-еркін жайлаған еспесіз тау текелеріне байланысты қала Текелі деп аталып кеткен. Табиғаты тамылжыған бұл өңір туристік аймақ атануға сұранып тұр. Әсіресе тау шаңғысы курортын салуға өте ыңғайлы.

ТЕКЕЛІ - ТҰРАҚТЫЛЫҚ МЕКЕНІ

Талдықорған облысы алғаш ашылғанда іргетасы сонау 1911 жылы қаланған Текелі қаласы тұрғындар саны жағынан облыс орталығынан асып түсетін. Өткен ғасырдың отызыншы жылдарында кен орындары табылып, осыған орай 1937 жылы кен байыту комбинаты салына бастаған. Екінші дүниежүзілік соғыс кезінде әрбір сегізінші оқ осы Текелі қорғасын-мырыш зауытында жасалған екен.

Текелі қаласы еліміз бойынша бірнеше рекордтар иесі. Біріншіден, теңіз деңгейінен бір мың шақырым биіктіктен аса орналасқан жалғыз қала. Оған қоса «ең ұзын қала» деген атағы да бар. Кезінде көптеген кен орындары ашылып, оны игеру үшін Текелі өзенін бойлай ұзындығы отыз шақырымның шамасында жұмысшылар қалалары салына берген екен. Нәтижесінде сол жұмысшы қалашықтары бірігіп, бүгінгі Текеліні құраған-ды. Әрине, қазіргі Текелі қырық мыңдай тұрғыны бар инфроқұрылымы дамыған қуатты қала. Токсаныншы жылдардағы еліміздегі тоқырауға қарамастан тұрғындары ешқайда көшпей, өз Текелісін сақтап қалды. Қалада ондаған мектептер мен кәсіптік колледждер, балабақшалар мен спорт кешендері, мәдениет үйлері мен діни мекемелер тұрғын жұмыс істейді. 2016 жылдан бері білікті де тәжірибелі маман Бахтияр Өнербаев қала әкімі қызметін атқарып келеді.

Әрине, қаланың басты байлығы – оның тарихын қалыптастырған, бүгінгі тіршіліктің тұтқасы, ертеңгі жарқын болашаққа ұмытылған тұрғындары. Ондаған ұлт өкілдері тұратын Текелі халқы өзінің еңбекқорлығымен, ынтымақтастығымен танымал. Қоғамдағы тұрақтылықты бірқалыпты сақтау мақсатында Алматы облысы мен қала әкімдігі, «Алматы облысы дін істері басқармасы», «Дін саласындағы мәселелерді зерттеу орталығы» коммуналдық мемлекеттік мекемелері және де өзге де мемлекеттік органдар мен қоғамдық ұйымдар бірлесіп тұрақты жұмыс істеп келеді. Бүгінгідей әлемнің көптеген елдерінде экстремизм мен терроризмнің лаулап тұрған өртінің жалыны бізді де шарпымас үшін көптеген іс-шаралар ұйымдастырып, оның алдына жұмыстарын атқаруға тура келеді. Әсіресе жат діни көзқарастардың біздің адамдарды арандатуына жол бермеуіміз керек. Бірнеше діни сенімдегі ұлттар тұратын Текелі сияқты қалаларда дұрыс идеологиялық бағыт

қалыптастыру өте маңызды іс болып табылады.

Қалада және қалаға қарасты «Рудничный» ауылын қоса алғанда ҚР «Діни қызмет және діни бірлестіктер туралы» Заңына сәйкес мемлекеттік тіркеуден өтіп, қызмет жасап отырған 7 діни бірлестіктер мен филиалдары жұмыс істейді. Бұл діни бірлестіктердің барлығының құжаттары заң талаптарына сай рәсімделген. Оның ішінде екі ислам мешіті (Керімбек би мешіті, Мол Береке мешіті), 1 - орыс православ шіркеуі, қалған төртеуі протестанттық бағытты ұстанады. Қала бойынша және қалаға қарасты «Рудничный» ауылдық округін қосқанда 4 имамды да Қазақстан Мұсылмандар Діни басқармасы қызметке тағайындаған. Олар Нұр Мубарак Университеті мен Үшқоңыр медресесін тәмамдаған білікті мамандар.

«Қазақстан Республикасының дін саласындағы мемлекеттік саясатының 2017-2020 жылдарға арналған тұжырымдамасын» іске асыру мақсатында Текелі қалалық ақ-

оқушы-студент және жұмысшы жастар шақырылып, дін туралы сабақ алып, көкейде жүрген сауалдарын қойып, өз бағыттарын анықтауға мүмкіндік жасалды. Осындай кездесулердің бірі қаладағы № 3 орта мектепте «Жастар арасындағы діни толеранттылық» тақырыбында өтті. Шараға қалалық «Керімбек би» мешітінің бас имамы А. Медетбеков, «Зайырлылық және дінтану негіздері» пәнінің мұғалімі Г. Қоштаева, Жастар ресурстық орталығының маманы Д. Бегімтаев қатысып, дін мен оның қоғамда алар орны туралы кеңінен әңгімелеп берді. Ақпан айында қалалық кітапханада «Діни беріктің дінгеі бұзылмас» тақырыбында дөңгелек үстел ұйымдастырды. Шараға Жастар ресурстық орталығының жетекшісі С. Торғай бастаған оқушы-студент жастар мен олардың ұстаздары қатысты. 28 қаңтарда Текелі қаласының әкімдігінің кіші мәжіліс залында «Жауапкершілік жүгі ортақ» тақырыбында ақпараттық-

шешілуіне ықпал етіп отырады. Осы мақсатта Текелі қаласының әкімдігінің жанындағы терроризмге қарсы комиссияның отырысы белгіленген жоспар бойынша өткізіліп тұрады. Онда қаладағы жағдай егжей-тегжейлі талқыланып, атқарылған іс-шараларға жан-жақты баға берілді.

Діни сенімдегі адамдар да өзіміздің қоғам мүшелері, өзіміздің туған-туысқан, өзіміздің бауырларымыз. Оларға даадам қандылықтар мен кейбір орын алатын кемшіліктер тән. Сондықтан діни мекемелер өз жұмысында діннен басқа адами тәрбиеге де үлкен көңіл бөледі. Адамгершілік, қайырымдылық сияқты тақырыптағы іс-шараларды қалалық «Керімбек би» мешітінде «Жәрменкемен жәрдемдес» қайырымдылық шарасы өтті. Жәрменкеден түскен қаражат аз қамтылған елуден астам отбасыларға таратылып берілді. Осы айда «Шапағат» арнаулы-әлеуметтік

желілермен жұмыс бір жүйеге келтірілген. Фейсбукта - Текелі дін істері орталығы аккаунты, ВКонтактеде - Текелі қаласы дін істері орталығы тобы, Инстаграмда - Tekeli_din парақшасы ашылған. Қазіргі уақытта 7160 оқырманы бар (Фейсбук - 5000 адам, ВКонтакте - 1076 адам, Инстаграмда - 1084 адам). Жыл басынан бері әлеуметтік желілерде 639 ақпарат орналастырылып, 10983 қаралым жинады – дейді «Дін саласындағы мәселелерді зерттеу орталығы» коммуналдық мемлекеттік мекемесінің бөлім бастығы Эльмира Медеубекова. Білікті маман атқарылған іс-шараларды ақпараттық қолдау қажеттілігіне баса назар аударылатынын алға тартады. Бұл бағытта да көптеген жұмыс атқарылғаны байқалады. Қалалық «Текелі тынысы» газеті өз кезегінде ақпараттық қолдау көрсетіп отыр. Текелі тынысы» газетінің тілшісі А. Ырымжанұлының «Имандылық жан тезі», «Ізгіліктің игілігі шексіз», «Шарапат-Сауап», «Ана тәрбиесінің мәні зор», корпоративтік қорының төрағасы Б.Файзулланың «Ата салтымыз – асыл қазынамыз», қалалық білім беруді дамыту оқу-әдістемелік орталығының аға әдіскері Ж. Рахимбаеваның «Зайырлы білім беру жүйесі - заман талабы», «Керімбек би» мешітінің бас имамы А. Медетбековтің «Қош келдің, он екі айдың сұлтаны - Рамазан айы», «Святой Троицы храмының приходы» діни бірлестігінің настоятел В. Пантелеевтің «Христос Воскресе!» мақалалары жарық көріп мыңдаған оқырмандарына жеткен.

Сол сияқты тұрғындарға қажет ҚМДБ-ның Текелі қаласы бойынша Рамазан кестесі, Текелі қаласы әкімдігінің «Ата-аналар күніне» байланысты хабарландыруы, «Әл-Фарабидің рухани мұрасы» және «Абай шығармашылығындағы діннің рөлі» облыстық мақалалар байқауының және «Діни тұрақтылық – ел дамуының кепілі» дәстүрлі облыстық жыр мүшәйрасының ережелері, «Алматы облысы дін істері басқармасы» ММ, «Дін саласындағы мәселелерді зерттеу орталығы» КММ-нің «Сенім телефоны» және Алматы облысы ішкі саясат басқармасы «Шұғыл желісі» газетте жарияланды. Бұл ортақ іс үшін өз септігін тигізіп отыр. Ырыс пен ынтымақ, қоғамдық өзара татулық пен тұрақтылықтың мекеніне айналған Текелінің бүгінгі тыныс-тіршілігі осындай.

параттық-түсіндіру тобы құрылған. Құрамында 13 адам бар бұл топ тұрғындар арасында тұрақты түрде түсіндіру жұмыстарын ұтымды жүргізіп келеді» - дейді «Алматы облысы дін істері басқармасы» ММ, «Дін саласындағы мәселелерді зерттеу орталығы» КММ-нің біліктілігі жоғары деңгейлі маман-дінтанушысы Мағжан Мұхамет. 2015 жылы Алматы қаласындағы Шет тілдер және іскерлік карьера университетін «Дінтану» мамандығы бойынша тәмамдаған ол осы аталған мекемеде 2017 жылдан бері бастап қызмет етіп келеді. Сондықтан да бұл сала жұмысын жетік меңгерген. Оның айтуынша биылдың алғашқы үш айында ақпараттық-түсіндіру тобы 9 түрлі ірі іс-шаралар өткізген. Айталық, қалалар айында Текелі кәсіптік колледжінің студенттерімен «Жастардың діни сауаттылығы» атты дәріс өтті. Дәріске Текелі қаласы бойынша

түсіндіру тобы мүшелерінің жиыны өткізілді. Онда атқарылатын жұмыс жоспарлары талқыланды.

Қала тұрғындарының біраз бөлігі өзге дінде болғандықтан оларға да мемлекеттік органдар тарапынан жеткілікті көңіл бөлініп тұрады. 7 қаңтарда Текелі қаласының Астана және Алматы Епархиясы Святой Троицы храмының приходында «Рождество Христово» мерекелік қойылымы көрсетілді. Шарада шіркеу жанындағы жексенбілік мектептің тәрбиеленушілері өз өнерлерін көрсетті.

Дін бүгінгі күні өте күрделі мәселелердің бірі. Оны дұрыс түсінбеген адамның жат ағымның жетегіне еріп, адасуы әбден мүмкін. Ондай жағдайлар біздің елімізде де орын алғаны белгілі. Бұл бағытта елімізде арнайы жасалған мемлекеттік бағдарламаларды басшылыққа алған қала әкімдігі де осы бір маңызды мәселенің оңтайлы

қызмет көрсету орталығында «Қоғамның қазынасы қарттар» тақырыбында кездесу өтті. Шараға Текелі қалалық «Керімбек би» мешітінің бас имамы А. Медетбеков дәріс жүргізді. Ал, 6 науырызда Халықаралық әйелдер күні қарсаңында «Керімбек би» мешітінде «Ана - қоғамның тірегі» тақырыбында семинар өтті. Шараға қалалық «Керімбек би» мешітінің бас имамы А.Медетбеков осы тақырып бойынша ұлағаты мол дәріс оқып, жиналғандарды риза етті. Діни сауаттылықпен қатар адами тәрбиеге бағытталған іс-шаралар бірін-бірі толықтырып он нәтиже беретінін тәжірибе анық көрсетіп отыр.

Қазіргі ақпараттар заманында БАҚ пен ғаламтот үлкен маңызға ие. Адамзат игерген осы бір жетістіктер арқылы шұғыл байланыстар іске асып, ақпараттар алмасып жатады. «Текелі қаласында әлеуметтік

Алматы облысы Дін істері басқармасы биыл жыл басынан бері өлке аумағын жан-жақты қамти отырып, бұқара көпшіліктің діни сауаттылығын арттырып, тұрғындарды қауіпті күштердің ықпалынан сақтандыру бағытында айтарлықтай іс атқарып келеді.

Мәселен, Талдықорған қаласында орналасқан №11, 14 орта мектептерінде деструктивті идеологияны насихаттаушы топтардың, ақкаунттардың жұмыстары жайында және олардың айла-тәсілдері, әрекеттері туралы мұғалімдер арасында ұйымдастырылған ақпараттық-түсіндіру жұмыстарының нәтижелі болғаны даусыз.

ТЕРІС АҒЫМ ТӨРГЕ ШЫҚПАУЫ ТИІС

Зерттеу орталығы мониторинг бөлімінің басшысы А.Игенбай ғаламтор кеңістігіндегі бақылауға алынған және бұғатталған бірқатар топтарды мысал ретінде көрсетіп, жиналғандарға кез-келген ақпараттың растығына, шынайылығына көз жеткізу қажеттігіне тоқталды. Бұл орайда айта кететін жәйт – Алматы облысы аумағында интернет кеңістігіндегі әлеуметтік желілер, түрлі сайттар мен топтар тұрақты түрде бақыланып, сараланып және оларға аналитикалық есептер тұрақты жүргізіліп отырады. Соның арқасында облыс желі мониторингін бойынша республика көлемінде көш басында тұр.

Сол сияқты, мұнда деструктивті идеологияға қарсы ақпараттық насихат ұдайы жүргізілуде. Талдықорғандағы №9,15,16 орта мектептерінде Дін саласындағы мәселелерді зерттеу орталығы талдау бөліміндегі басшысы А.Игенбай оқушылар мен мектеп ұстаздары және ата-аналар арасында теріс пиғылды насихаттаушы топтар мен ақкаунттардың әлеуметтік желідегі әрекеттері, олардың айла-тәсілдерінің қандай болатыны жайында ауқымды кездесу өткізді. Төрт жүзге жуық аудитория жиналған жиын барысында ғаламтор кеңістігіндегі ақпараттардың растығына көз жеткізіп, оларды мұқият саралап, сұрыптап отыру керектігі және теріс бағыттағы уағызшылар мен қолдануға болмайтын, тиым салынған сайттар, парақшалардың бірқатары мысал ретінде нақты түсіндірілді. Арнайы тақырыпта әзірленген бейне-ролик көрсетілді. Дін істері басқармасы рұқсат еткен сайттардың сілтемелері қалдырылып, кез келген сұрақ бойынша жауап берілетіндігі айтылды. Сондай-ақ жұртшылыққа арнайы брошюралар таратылды.

Ал Іле ауданы, Чапаев ауылы, №10 орта мектебінде «Діни экстремизм мен терроризм-төніп тұрған қауіп» онкүндігінің аясында 9-11 сынып оқушылары мен мектеп ұстаздарының қатысуымен кездесу өткізілді. Оған қатынасушы маман К.Мүтебаевтың сөзіне сүйенсек, кездесудің мақсаты – жасөспірімдерге дін туралы жан-жақты түсінік беру, оларды түрлі діни жат ағымдардан сақтандыру. Оқушылармен емен-

жарқын жүзесу кезінде ислам дінінің асыл құндылықтары, білім алудың пайдасы жайында баяндалды. Кездесу барысында, қазіргі кезде адам санасын, жалпы қоғамымызды ұлап жатқан діни ағымдар туралы, олардың қаншама қатерлі түрлері бар екені айтылды. Оқушыларға елді адастырып, қауіп-қатерге бастайтын діни ағымдардан мейлінше аулақ болудың жолдары нақтыланды. Әлеуметтік желідегі жалған діни топтар мен деструктивті идеологияны насихаттаушы парақшалардың айла-тәсілдері, іс-әрекеттері және де қолдануға болмайтын, бұғатталған сайттар жайында да ұтқыр мысалдар келтірілді. Кездесу барысында алдап-арбаушылардың іс-әрекеттері туралы арнайы бейне-роликтор көрсетілді. Оқушылар дін өкіліне көкейде жүрген сауалдарын қойып, толыққанды жауаптар алды. Кездесуе жүз оқушы қатысты.

Кездесуе жүз оқушы қатысты. Кездесу секілі Талдықорған қаласы, Еңбек ауылдық мешіті жанында орналасқан «ҚМДБ Талдықорған жеке қайырымдылық мекемесі» шәкірттерімен кездесу ұйымдастырылып, орталықтың бөлім басшысы С.Жаңабай ақпараттық-түсіндіру жұмысын жүргізді. Кездесу барысында білім алып жатқан шәкірттерге зайырлық және ұлттық құндылықтар жайында баяндалды.

Ал Ұйғыр ауданының Шонжы ауылында «Халықтың діни сауаттылығын арттыру мәселелері бойынша ақпараттық-түсіндіру жұмысының тиімділігі» тақырыбында кездесу өтті. Сондай-ақ, дәстүрлі емес діни ағымдарға қарсы (оның ішінде: неохристиандық діни ағымдар, «Алға Аят» оккульттік мистикалық ағымы, әлеуметтік желілерде діни ағымдарға қызығушылық танытып жүрген тұтынушылармен) нықты жұмыс жүргізілді.

Кездесудің мақсаты: дін саласындағы мемлекеттік саясатты іске асыру мәселелері бойынша ақпараттық-түсіндіру топтарының жұмысының тиімді әдістерін зерделеу және талқылау.

Іс-шараға: мұғалімдер, теологтер, ішкі саясат бөлімінің қызметкерлері, құқық қорғау органдарының және БАҚ өкілдері қатысты.

Әртүрлі әлеуметтік жағдай

ажырасуға себеп болып отыр: букмекерлік кеңселердің зиянды жақтары, отбасы тәрбиесіндегі әлеуметтік желінің зияны, бала тәрбиесіне салғырт қарау, ішімдік, баланың ата-ананың алдындағы міндеттері және басқа да өзекті мәселелер. Осыған орай, Ардагерлер үйінде зерттеу орталығының дінтанушысы К.Мүтебаевтың қатысуымен «Жеке және отбасылық шиеленістерді ескерту, өзіне-өзі қол жұмсау оқиғаларына жол бермеу» тақырыбында әскери бөлімнің жеке құрамымен және олардың отбасыларымен кездесу өткізілді.

Дін саласындағы мәселелерді зерттеу орталығы талдау бөлімінің басшысы А.Игенбай мен оналту орталығының дінтанушысы Е.Матаев «Діни экстремизмге жол жоқ» тақырыбында Прокуратура қызметкерлеріне кездесу өткізді.

Кездесу кезінде діни экстремизм түсінігі туралы кенінен ақпарат беріліп, интернет кеңістігінде деструктивті идеологияны насихаттаушы топтардың, ақкаунттар мен парақшалардың жұмыстары, алдап-арбау тәсілдері, сондай-ақ, тиым салынған әрі қолдануға болмайтын сайттар мен уағызшылар жөнінде айтылды. Қатысушылар өздерінің сұрақтарына нақты жауаптар алды.

Журналистер үйінде «Діни экстремизм және терроризмнің алдын алу жұмыстары» тақырыбында баспасөз мәслихаты болып өтті.

Брифинг басқармасы – облыстық дін істері басқармасының басшысы Рахмет Разбекұлы 2017-2020 жылдарға арналған діни саладағы мемлекеттік саясат тұжырымдамасын және Діни

экстремизм мен терроризмге қарсы іс-қимылдың 2018-2022 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасын іске асыру аясында зайырлы құндылықтарды ілгерілету, дәстүрлі мәдениетке құрмет көрсету, конфессияаралық келісімді нығайту, діни радикалистерге иммунитетті қалыптастыруға бағытталған бірқатар ауқымды шаралармен таныстырды.

Рахмет Разбекұлы бүгінгі таңда Алматы облысында діни тұрақтылықты сақтау бағытында іске асырылып жатқан жұмыстар барысына жеткізді.

«Рухани керуен» жобасы, «Зиярат ететін сакралды діни ғибадат орындары» жобасы іске асырылып, алғаш рет әртүрлі діни әдет-ғұрыптар мен халық аңыздарына байланысты зиярат орындары көрсетілген және сипатталған интерактивті карта; былтырғы жыл басынан «Дін және мәдениет – руханият әлемі» газеті, QR-код технологиясы қолданылған діни әдебиеттер электронды кітапхана; Басқарма «Kazdream Media» бағдарламасының көмегімен 7/24 режимінде әртүрлі діни топтар мен қоғамдастықтарда тұратын интернет-пайдаланушылардың (Instagram, Twitter және Вконтакте) белсенділігіне тұрақты мониторинг жұмыстары, облыс бойынша ДДА қоғамдастықтарының қатысушылары бойынша мәліметтер жеке талданып, мониторинг нәтижесінде интернет-пайдаланушылардың саны азайғандығын атап өтті.

Сонымен қатар, мақсатты нысаналы топтармен профилак-

тикалық ақпараттық-түсіндіру жұмыстары, контрнасихат және интернет-кеңістігінде діни экстремизмнің идеологиясына шектеу қою шаралары, оналту және дерадикализациялық жұмыстарымен таныстырды.

Дін саласындағы мәселелерді зерттеу орталығының ұйымдастыруымен Еңбекшіқазақ ауданы, Есік қаласындағы аудандық мешітте әйел жамағатына арналған семинар-тренинг болып өткенін де ауыз толтырып айта аламыз. Аталмыш тренингке орталық директорының орынбасары Айгүл Әлі модератор болып, «Нұр-Мұбарак» Египет ислам мәдениеті университетінің кафедра меңгерушісі, PhD, қауымдастырылған профессор – Ш.Әділбаева қатыстырды.

«Қоғамдағы рухани құндылықтарды қалыптастыру мен дамытудағы әйелдің рөлі» тақырыбында өрбіген шара барысында әйелдер жамағаты тарапынан түрлі сұрақтар қойылып, мамандардан нақты жауаптар алынды.

Сонымен қатар: Еңбекшіқазақ ауданы Есік қаласындағы Абылайхан және Райымбек батыр атындағы орта мектептердің ұстаздары мен оқушылары, ата-аналарының қатысуымен «Ғаламтор кеңістігі бөкілауда» тақырыбында кездесу өткізілді.

Кездесу барысында жат ағымға еріп кетпеудің алғышарттары түсіндіріліп, ғаламтор кеңістігіндегі бұғатталған және қолдануға болмайтын, деструктивті идеологияны насихаттаушы топтар мен ақкаунттар жайында және шет елді рұқсат етілмеген теологиялық оқу орындарында білім алудың тиімсіздігі турасында ақпарат берілді.

Алматы облысы бойынша мемлекеттік кірістер департаментінің қызметкерлерімен экстремизм мен терроризм идеологиясын алдын алу мақсатында кездесу өтті.

Кездесу барысында Діни экстремизм құрбандары мен деструктивті ағым ұстанушыларын оналту орталығы директорының орынбасары Д.Қазықенов пен Дін мәселелерін зерттеу орталығының бөлім басшысы А.Бабатай қызметкерлерге туралы ағымдар жайлы түсінік беріп, интернетте, әсіресе, әлеуметтік желілерде жалған діни ағымдардың қатарына кіріп кетпеу тәсілдерімен таныстырып өтті. Іс-шара соңында қызметкерлер өзара сұрақ-жауаппен алмасып, түйткілді мәселелер бойынша пікір алмасты.

Сондай-ақ, зерттеу орталығының қызметкерлері Талдықорған заң колледжі студенттерінің арасында «Интернеттегі терроризм, дәстүрлі емес діни ағымдардың ғаламтордағы арбау тәсілдері» және «Псевдохристиандық діни ағымдардың қауіп» тақырыптарында кездесу өткізді.

Кездесу барысында қазіргі таңдағы еліміздегі діни ахуал, ғаламтордан келетін қауіп-қатерлердің зардабы, оны пайдаланудың тәртібі мен мәдениеті турасында сөз қозғалды. Қоғамда орын алып жатқан жағдайлар мен оқиғалар кенінен түсіндіріліп, жастардың діни сергек, сауатты болу керек екені айтылды. Жастар тарапынан көптеген сұрақтар қойылып, оған мамандар тиісінше жауаптар берді.

Айта кетейік, бұл – бертінде атқарылған жұмыстардың бір парасы ғана.

Құлан САҒАТҰЛЫ
Алматы облысы

ВМЕСТО УРОКОВ О ВРЕДЕ РАННИХ ПОЛОВЫХ СВЯЗЕЙ – ОБЯЗАТЕЛЬНАЯ ВАКЦИНАЦИЯ?!

Государству, школе, родителям легче вместо полового воспитания детей провести вакцинацию от вируса папилломы человека (ВПЧ)?! Надо ли говорить, что эта болезнь, как и венерические заболевания распространены в странах, где идет «сексуальная революция» и есть детская проституция. В мусульманских странах минимальная частота рака шейки матки.

ОБЯЗАТЕЛЬНЫЕ ПРИВИВКИ ИЛИ ДОБРОВОЛЬНАЯ ВАКЦИНАЦИЯ?!

Во время пандемии коронавируса во многих странах тема вакцинации стала актуальной. Уже ВОЗ заявила, что без вакцины невозможно победить COVID-19, а в Казахстане вакцина против коронавируса пройдет испытания. При этом ВОЗ предупреждает, что не несет ответственности за смертность от ответственных вакцин!

Инфекция достигла в Казахстане своего пика: из-за 48 погибших от коронавируса на 3 июня разрабатывают вакцину! Собираются вакцинировать все население?! А зачем это нужно для здоровых людей? К тому же большинство заболевших выздоравливают.

Ведь у нас поднимают проблему обязательной вакцинации, в том числе и от COVID-19. Нельзя этого допустить! В недавнем исследовании показано, что вирус имеет очень высокую частоту мутаций с около 30 различными штаммами. Т.е. создание эффективной вакцины от коронавируса под большим вопросом из-за его мутаций.

Недавно мажилис одобрил проект нового Кодекса «О здоровье народа и системе здравоохранения». Одной из самых обсуждаемых норм документа стало введение обязательной вакцинации против ряда заболеваний. Документом в список заболеваний, против которых предлагается проводить обязательные профилактические прививки, кроме «традиционных» заболеваний включен и рак шейки матки (РШМ).

При этом главный онколог Дилара Кайдарова на днях заявила, что со следующего года у нас планируют запустить добровольную вакцинацию от вируса папилломы человека, который вызывает рак шейки матки. Вакцинировать девочек 9-11 лет будут только с согласия родителей. Процедура будет бесплатной и добровольной.

В итоге непонятно – то ли обязательные профилактические прививки по Кодексу о здоровье, то ли добровольная вакцинация?!

С октября 2013 г. в РК начали вакцинировать на добровольной основе против вируса папилломы человека девочек 11-12 лет как новый способ профилактики рака шейки матки. Никаких гарантий производители вакцины и наши медики не давали. Тогда привили 17 тысяч девочек.

Рекламная информация была составлена очень «дальновидно»: прививать нужно здоровых девочек. А если у привитой в детстве женщины рак шейки матки все-таки появится, то всегда можно

сослаться на невирусные канцерогенные факторы или на те типы ВПЧ, от которых еще нет вакцины.

Тогда вакцинацию приостановили после критики в СМИ и случаев побочных реакций от введения вакцины. В частности, в Экибастузе две девочки впали в кому после вакцинации: пошли судороги, удушье, спазмы, четыре дня лежали в реанимации. А сейчас врачи, сторонники вакцинации, подают этот случай как обмороки, не связанные с вакцинацией!

Были и другие случаи! Например, дочери Лауры Байтокиной в октябре 2013 г. сделали прививку против рака шейки матки, после чего она вся посинела и упала. Потом попала в реанимацию, врачи сказали, что у нее индивидуальная непереносимость и это анафилакти-

ческий шок. Через неделю девочку выписали, но спустя какое-то время она начала жаловаться на боли в сердце и поседела.

Вакцинацию против ВПЧ в основном проводят в западных странах. Есть страны, к примеру, Франция, Индия и др., которые отказываются от вакцин.

В России вакцинация против ВПЧ не включена в обязательный реестр и проводится только в ряде регионов. В 18 штатах США вакцинация обязательна, но есть и другие штаты, где ее используют по добровольному согласию. При этом были серьезные осложнения и немало смертей после вакцин против ВПЧ.

ВМЕСТО УРОКОВ О ВРЕДЕ РАННЕГО СЕКСА – ВАКЦИНА?!

ВПЧ – самый распространенный вирус, который передается при половом контакте. Инфекция чаще всего встречается у молодых людей до 25 лет. В последнее время рак шейки матки обнаруживают у молодых девушек, которые рано начали половую жизнь, до завершения формирования слизистой шейки матки.

«В настоящее время опубликованы результаты ряда эпидемиологических исследований, которые позволяют выделить следующие факторы риска развития РШМ: половая активность; частая смена половых партнеров не только самой женщиной, но и ее партнерами-мужчинами; несоблюдение половой гигиены; частые травмы шейки матки, которые вызывают возникновение эрозии; аборт; длительный прием гормональных препаратов; инфекционные заболевания половых органов; генетическая предрасположенность; ослабленная защитная функция организма; венерические заболевания; частые роды с помощью недостаточно квалифицированных акушеров; недостаточное разнообразное питание, дефицит витаминов А и С; вирусные инфекции, среди которых наибольшее значение придает папиллома вирусной инфекции (HPV инфекции); курение; иммунодефицит; использование пероральных

большим охватом населения.

И такая работа врачей ведет к снижению заболеваемости и смертности от РШМ в РК. Женщины в возрасте 30-70 лет могут сделать это бесплатно в местных поликлиниках.

Если женщины поступают с запущенной формой болезни, то их не в состоянии вылечить. Если обращаются на начальной стадии заболевания, то удастся сохранить им матку. Им прижигают опухоль, оставляют орган, затем некоторые женщины даже рожают детей. И как говорят врачи, рак шейки матки можно предотвратить, вылечить и сохранить жизнь женщинам.

В то время никаких гарантий производители вакцины и наши медики конкретной девочке, то есть ее родителям, не дают, ответственность Министерство здравоохранения и врачи за побочные эффекты от введения вакцины не несут. В лучшем случае можно подать в суд, но законодательство РК будет на стороне врачей – недаром у нас хотят освободить медиков от уголовной ответственности за врачебные ошибки (?).

Эта схема проверенная – виновных не будет, тем более заболевание может проявиться лет этак через 20. Кстати, нередко вакцину испытывают всего 5 лет, а не 20 лет, не говоря о побочных эффектах после вакцины (их много).

К тому же вакцина еще плохо изучена, и она все равно зашищает не от всех папилломавирусов. Ранее в СМИ это мероприятие называли стерилизацией.

Самое главное, лучше пропагандировали бы ценности семьи, проводили бы уроки о вреде раннего секса среди школьников. **Государству, обществу, школе, родителям легче вместо полового воспитания детей провести вакцинацию?! Надо ли говорить, что эта болезнь, как и венерические заболевания распространены в странах, где идет «сексуальная революция» и есть детская проституция.**

В мусульманских странах минимальная частота рака шейки матки. Сказываются обряд обрезания и определенные нравственные барьеры. Поэтому там нет надобности в вакцине.

Ранее в СМИ писали, что заболеваемость и смертность от РШМ у нас снижается. Но в последнее время приводятся данные за 2019 г.: выявлено 1 830 новых случаев и зарегистрировано 604 случая смерти.

Конечно, и эта цифра большая, но из-за 604 смертей проводить обязательную вакцинацию среди миллионов девочек и девушек не имеет никакого основания. Почему из-за беспорядочной половой жизни одних должны вакцинироваться многие другие будущие жены и матери?! Не говоря о побоч-

ных эффектах вакцины. Если есть желающие вакцинироваться, то надо это делать на добровольной основе.

У НАС ПРОВОДЯТ МЕДИЦИНСКИЙ ЭКСПЕРИМЕНТ НАД ДЕТЬМИ?

К тому же это нарушение законодательства РК и медицинских правил – использование препаратов без клинических исследований и испытаний. **На самом деле, это настоящие клинические испытания (или эксперимент) на детях, как в свое время сказала депутат Меруерт Казбекова.**

3 октября 2012 г. Меруерт Казбекова в мажилисе в депутатском запросе фракции ДПК «Ак жол» на имя министра здравоохранения РК заявила, что планируемая вакцинация девочек-подростков против РШМ является скрытой формой медицинского и маркетингового эксперимента на казахстанских детях.

Целью клинических исследований и (или) испытаний лекарственных средств является получение научных методов оценки и доказательств их безопасности и эффективности. В данном случае они отсутствуют – доказательства будут добыты лишь через 20 и более лет.

В Законе РК «О лекарственных средствах» говорится: «Запрещается проведение клинических исследований (или) испытаний фармакологических и лекарственных средств на: 1) лицах, не достигших совершеннолетия, за исключением тех случаев, когда исследуемое лекарственное средство предназначается исключительно для лечения детей» (статья 20, пункт 4). Прививка против ВПЧ не предназначена для лечения детей, а для профилактики болезни в старшем возрасте и время испытаний длительное.

В каждой стране распространен определенный штамм ВПЧ – это зависит от питания, от среды, от множества факторов. Допустим, «Гардосил» и «Церварикс» помогают от некоторых видов штамма ВПЧ, однако у нас в Казахстане распространены совсем другие – всего их порядка ста разновидностей.

В 2013 г., когда впервые начали вакцинировать девочек, у нашего Минздрава не было сведений, какие штаммы ВПЧ наиболее распространены в нашей стране и вызывают рак шейки матки. Но купить вакцину купили.

Скорей всего, с тех пор ситуация мало изменилась: COVID-19 показал плачевное состояние нашей медицины.

Многие из наших читателей писали о трудностях, с которыми сталкиваются люди, пытающиеся выучить язык. Поэтому мы решили продолжить тему и пригласили для разговора автора интернет-расылки «Казахстанцы и казахский язык» Ерболат ЕРКЕБУЛАНОВА. Что любопытно: Ерболат – юрист по специальности, но увлекся прикладной лингвистикой, в том числе и вопросами внедрения казахского языка, и своими секретами поделился с caravan.kz.

ВЫУЧИТЬ КАЗАХСКИЙ ПОМОГ... АНГЛИЙСКИЙ!

- Когда и почему вы занялись изучением казахского языка?

- Если буду отвечать прямо на этот вопрос, то нарушу сложившееся в нашем обществе табу. Не принято говорить казахам о том, что они выучили казахский язык. Это казус, но многие в ответ на

результат, неверие в то, что чего-то можно добиться. Как правило, после трех-четырех безуспешных попыток у большинства опускаются руки. Для представителей некоренных национальностей причиной нежелания является, пожалуй, малое количество материалов, способных утолить «информационный голод». Зачем человеку учить язык, если все, что ему надо или интересно,

SALEM LIGHTS'СЫЗ БА

Читая эмоциональные высказывания наших читателей, можно понять одно: ситуация с казахским языком не оставляет равнодушным никого!

***

Не казах я и моя жена тоже, но детей своих прошу учить казахский, но в школе плохо обучают! Мне кажется, плохо обучают сами казахи по национальности! Нужно, чтоб учителя по казахскому языку были другой национальности и чтоб платили им больше, потому что язык трудный! Еще нужно, чтоб полностью богатая страна взяла на себя расходы!!! Нужно бесплатно учить, и увидите те, кто тут спорит, что огромный будет спрос и большая посещаемость. Если будут бесплатно учить, пойдут многие.

***

Язык учить не нужно, его нужно ПРИНИМАТЬ!!! Слышать речь вокруг надо, прислушиваться, спрашивать, пытаться говорить и не стесняться. А по поводу бесплатных курсов: в любой нормальной стране Европы приезжих из других стран отправляют на бесплатные курсы. У нас надо делать то же самое: у нас свыше 100 наций, и всех нужно учить казахскому языку

***

Дочь пошла в школу в 90-х. Приносила тетради с пятерками за рисунки с подписью на русском, потом шли в основном переводы текстов и никаких знаний. В вузе было то же самое. Думаю, казахов не хотят учить языку, чтобы не было конкуренции.

***

Мой ребенок учится в платной школе, уровень подготовки казахского языка – 80-е годы. Учитель приходит на урок лишь бы время убить. Если нас будут так учить – толку нет.

***

Видел я, как мучаются студенты казахского отделения, переводят все с русских учебников. Видел я казахские учебники – очень слабые. Как-то раз мне попался школьный учебник биологии на казахском. Так там в «Истории» вместо Дарвина, Вернадского... были Валиханов, кажется, даже Абай и др. Это уже смешно. А перевод документации на казахский? Ох, как парятся сами казахи, пытаются разобраться в выдуманной терминологии...

***

Однажды нам на работе предложили бесплатные курсы от государства. Мы с радостью согласились, но когда пришли на эти курсы, там была лишь формальность, учитель не могла преподавать предмет, просто отработывала деньги.

***

Попробуйте русского ребенка устроить в казахский детсад. Никто не берет. Говорят, вы портите языковую среду. Вот она, самая главная ошибка! К языку надо приучать с младенчества, с нового поколения. А со старым самое тяжелое изучение будет. Конечно, если с самого начала палки в колеса вставляют, кому это надо будет вообще? Не примут на работу без казахского, да и ради бога. Примут в другом месте, где нужен реальный специалист, и галочку поставят, что казахский знает!

ЗА ЧТО Я ВЫУЧИЛ БЫ КАЗАХСКИЙ?

Ерболат Еркебуланов

он может узнать с помощью русского?

- **Какие методики вы использовали?**

- Насчет методик вопрос интересный. Самую большую помощь мне оказала индийская методика. У них на родине английские, когда правила там, انگلیسی, с вопросом массового обучения местного населения английскому языку. Полезным был метод М. Шестова. Но сейчас, на мой взгляд, самым перспективным и кратким по времени является метод В. Куринского.

На самом деле проблема не в знаниях как таковых – их можно получить в концентрированном виде, прикупив 2-3 учебника по казахскому языку. Но учиться по ним вы будете до первого тупикового вопроса. Поэтому лучше языком заниматься с грамотным преподавателем. Однако занятия, во-первых, требуют времени. Во-вторых – денег.

- **Может быть, учить казахскому языку бесплатно?**

- Человек не ценит бесплатное. Потом предположим даже, что такие курсы везде есть. Реальность такова, что туда мало кто будет ходить. А если даже будет, то нерегулярно, то есть практически бесполезно.

Другое дело, что можно сделать так: в случае если человек проучился на курсах и потом сдал экзамен, то часть или даже все уплаченные деньги ему возвращаются. Это будет стимулом!

АБАЯ И ШАКАРИМА ЛУЧШЕ ОТЛОЖИТЬ!

- Некоторые изучают язык, читая книги на нужном им языке. Как вы относитесь к этому?

- Так изучают языки полиглоты. Например, методика известного лингвиста Ильи Франка на этом и основана. Берется 20-40 книг на необходимом для изучения языке и читается. Даже если человек не понимает ни слова. Он просто загружает свой «компьютер», и мозг через какое-то время выдает поразительные результаты. Но это очень трудоемкий процесс, он рассчитан на определенный психотип человека.

- **Какие книги вы рекомендуете читать?**

- Это должны быть современные, неклассические и интересные для человека с европеизированным воспитанием и уровнем образования. Книг сейчас таких мало, легче найти газеты с современными житейскими историями на казахском языке. На мой взгляд, для изучающих язык – самое то.

- **А как же произведения Абая, Шакарима?**

- На начальном и нижесреднем уровне из-за редкости многих встречаемых в них слов их лучше не читать. Они понадобятся потом, когда ваш уровень знания языка будет выше среднего.

ЗАЧЕМ МНЕ «СЕЛЕДКА»?

- **Вы знакомы с проектом новой программы развития языков до 2020 года. Что вы можете сказать об этом документе?**

- На мой взгляд, главное – все-таки не документ, а люди, воплощающие его в жизнь. А если цель и настрой другие, то и результаты будут, как за прошедшие 20 лет, предсказуемо низкие. К сожалению, пока не вижу изменений в реальном настрое, и, скорее всего, 2011-2020 годы не будут отличаться от 1991-2010-х. Будут те же неторопливые 1-2 процента в год овладевших казахским языком самостоятельно.

- **Что могло бы помочь?**

- Изучая казахский, сталкиваешься в первую очередь с отсутствием частотных словарей. Например, мне со средним знанием языка вряд ли понадобятся такие слова, как «сеledка» или «алгоритм». До сих пор не решен вопрос с интересными поуровневыми адаптированными книгами. Вместо требуемых 50-70 подобных книг у нас их всего пять.

Ну и было бы также идеально наличие в Интернете авторитетной справочной службы по казахскому языку.

- **Если переименовать слова Маяковского, за что бы вы посоветовали выучить казахский?**

- За то, чтобы не рушилась связь поколений! Ведь если посмотреть на старшее поколение, то оно прекрасно владеет казах-

ским языком, а нынешнее русскоязычное поколение среднего возраста часто имеет большие затруднения... А нам нужно подумать о наших детях, которым суждено сохранить все богатство нашего языка.

ПРАВИЛА ДЛЯ НАЧИНАЮЩИХ

Ерболат составил своеобразный свод правил для тех, кто изучает казахский язык:

1. Человек должен понимать, что все начинается с энергии. Если после рабочего дня у него жизненной энергии хватает только на то, чтобы добраться домой, поужинать, посмотреть телевизор и лечь спать, то мысли о том, чтобы выучить язык, являются просто неосуществимой мечтой и ничем больше.

2. Человек должен уметь самостоятельно обучаться.

3. 70 процентов успеха – психологическая составляющая. Человек должен получать удовольствие. При малейших признаках дискомфорта (мы называем это «психологический ожог») он должен быть обучен снимать его в максимально короткие сроки.

4. Традиционный способ набора слов должен быть выброшен «на помойку». Если человек уже учит слова, то его надо научить способам запоминать надежно не менее 80 процентов. Надежно – это значит, что если он встретил когда-то освоенное слово через 2-3 месяца, то мгновенно вспомнит перевод.

5. Его надо научить осваивать слова сразу со скоростью проговаривания в 1,2-1,5 раза быстрее, чем при нормальной скорости разговора. Это развивает также умение сразу улавливать на ходу слова из речи по телевизору, радио, в реальных ситуациях общения.

6. Умение подбирать для себя учебные тексты. Подобный самостоятельный выбор дает полезный приток столь нужной энергии.

7. Умение подбирать слова. Не все подряд (очень часто встречаемая ошибка – от перфекционизма), а начиная с часто употребляемых.

ЧТО МЕШАЕТ ХОРОШЕМУ СТУДЕНТУ?

- **Что мешает рядовому казахстанцу выучить казахский? Я сейчас имею в виду отдельно казахов и отдельно представителей других национальностей, поскольку казахам все-таки легче научиться говорить на своем родном языке...**

- На мой взгляд, представителям и коренных национальностей в первую очередь мешает нежелание. Но причина нежелания у казахов часто – «психологический ожог» от неуспешных занятий и, как

Эксперты говорят, что раньше в степи практически не знали эпидемий. Связано это было с особенностями образа жизни. Притом что кочевники все время находились в пути, они очень трепетно относились к понятию гигиены, имели свои проверенные средства лечения различных болезней и, по некоторым предположениям, больше всего преуспели... в травматологии. Об этом рассказал «КАРАВАНУ» эксперт ЮНЕСКО.

ПОЧЕМУ У КОЧЕВНИКОВ НЕ БЫЛО ЭПИДЕМИЙ И ВЕНЕРИЧЕСКИХ ЗАБОЛЕВАНИЙ?

ВОЕННАЯ ХИРУРГИЯ – НАШ КОНЕК

Люди во все времена пытались противостоять болезням, однако в разных географических регионах были свои подходы, способы лечения и фирменные секреты. В том числе полученные путем проб и ошибок. **Одной из самых неизученных областей нашей народной медицины являются травматология и хирургия.** При этом эксперты уверены, что для своего времени эти области врачевания у кочевников однозначно были едва ли не самыми прогрессивными.

– В каждом очаге цивилизации существовала своя медицина. Думаю, что травматология и военная хирургия были наиболее развиты у кочевников. Даже логически подумайте: если весь мир признает, что кочевники – лучшие воины, покорители земель от Тихого до Атлантического океана, от Дуная до Сахара, как сохранить человека, получившего в бою травму? Об этом ведь никто не говорит, – отмечает социолог, эксперт ЮНЕСКО по нематериальному культурному наследию, член правления Международного фонда изучения Тенгри Эвфрат ИМАМБЕК. – А как раз травматология, я так думаю, была самой передовой даже до эпохи раннего Средневековья. Кому, как не животноводу, знать устройство живого организма? Конечно, есть отличия, но принципиальный механизм работает одинаково. Безусловно, люди умели «починить» бойца, быстро вернуть его в строй.

Из археологических открытий на территории Казахстана нам известно, что у находок были обнаружены следы ампутаций, трепанации черепа – это всё лишь доказывает наличие опыта военной хирургии.

Важно отметить, что вклад народных в медицину в этой области еще ждет своих исследователей и признания.

ЭПИДЕМИИ И ПРОЧИЕ ЗАРАЗЫ

Несмотря на то, что кочевники не возводили городов с их повседневными «благами цивили-

зации», они очень щепетильно относились к гигиене.

– Должен сказать, что практически неизвестны упоминания о венерических заболеваниях в степи. Вообще, болезни, передающиеся половым путем, появились в эпоху географических открытий, когда европейцы начали колонизировать мир (недавно было опубликовано исследование, согласно которому сифилис в Европе возник сразу после открытия Америки. – Прим. авт.), по-видимому, тогда и пришли серьезные эпидемии, – продолжает Евфрат Имамбек. – Потом кочевники, когда они брали города, никогда в них не оставались, это просто была военная необходимость. Им было невыносимо жить в городах с узкими улицами и отсутствием канализации, особенно в Европе. Или в Согдиане и Мавераннахре, где она уже была, но даже эти системы наши предки считали не слишком чистыми, плюс скученность людей в одном месте. **Вольный человек привык жить на свежем воздухе, просторе, там передача инфекций сведена к минимуму.** Поэтому, если и были какие-то инфекции, это всё приходило из городов – обычно их приносили дервиши. Очагом эпидемий всегда был город.

Существует книга нашего соотечественника из Китая, известного доктора **Оттейбойдака Тлеукабылулы** – редкая средневековая рукопись XV века по

древней народной медицине. В ней описаны болезни, диагностика, методы лечения, описана технология вакцинации и другое.

Например, Оттейбойдак предлагал взять кровь переболевшего человека и влить ее здоровому животному (чаще – крупному рогатому скоту). После того как оно заболело, ждали, пока не появятся заметные лимфоузлы. Затем брали лимфу, разводили и давали жителям аулов. Таким образом происходила вакцинация, через животное, чтобы не было заражения.

Этот способ использовался за несколько столетий до Луи Пастера, который, как считается, открыл вакцинацию. Оттейбойдак в своей энциклопедии рассказывает и об оперативном вмешательстве – в основном это лечение с помощью кровопускания, которое было одним из распространенных на территории всей Евразии – от Китая до Атлантического океана.

Вообще, у кочевников было

много способов целебного применения средств животного происхождения. По сей день **бараний курдючный жир**, известный своими согревающими свойствами, многие держат в холодильнике. Также раньше использовались жиры таких животных, как лошадь, медведь, барсук, сурок, гусь.

– Я помню, что еще в 70-х годах прошлого века в аптеках принимали сурчинный жир – охотники топили его и сдавали по 6 рублей за килограмм. Также в лесостепной и горных местах, там, где водились барсуки, знали о ценности их жира, – отмечает социолог. – Этими жирами кочевники лечили заболевания дыхательных путей, бронхолегочные болезни и т. п. А с помощью конского жира делали эффективный компресс при растяжениях и переломах (и это далеко не все его лечебные свойства! – Прим. авт.). Известно, что в теле животного определенные органы концентрируют полезные вещества, которые и являются лечебными.

Возможно, до сих пор где-то практикуется способ исцеления с помощью обертывания человека в шкуру только что осуженного барана, довольно популярный в былые времена. А свойства маралых пантов наверняка тоже были известны нашим предкам.

ЧУДО-ТРАВЫ

Кочевники, как правило, использовали для лечения то, что всегда было под рукой. Поэтом один из самых простых методов – применение трав. По сведениям российских врачей, приехавших в конце XIX века в Туркестанский

край, там использовалось более 200 лекарственных средств растительного происхождения!

– В нашей повседневной культуре мы утратили эти знания, но раньше лечение травами было едва ли не главным. Предки миса – это обычная корень кызыл алатикен – расторопша, самое распространенное растение в нашей степи. Это хорошее желчегонное средство, улучшает функции печени. Я еще застал, как аже на жайлау в Большом Алдана – горный боярышник. Из него заваривали чай и пили он снижает давление, помогает от головной боли, бессонницы и др.

Известно, что кочевники активно применяли разные виды полыни, корни шиповника, можжевельник, гвоздику, девясил и многое другое.

ЕМШ, СЫНЫҚШЫ И БАҚСЫ

Вообще, врачевателей степи условно можно разделить на три основных типа: емши – который лечит болезни сердца, крови и т. д. и которого мы бы назвали сегодня «общий терапевт», сынықшы – травматолог и баксы – занимается духовной терапией, то есть через духовное очищение выправляет физическое здоровье.

До сих пор истинные сынықшы – костоправы, пользуются огромным уважением и спросом в народе. Они чувствуют места переломов, могут сразу сказать, какая мышца потянута, и рекомендовать способы лечения.

Это касается и баксы – они также в почете у граждан, и многие в наши дни прибегают к их услугам.

– Отличие медицины кочевников от, может быть, западной – в понимании места человека в этом мире. И основным ее столпом, как и всей культуры евразийских степняков, является тенгрианство. Категория Тенгри – как вечная вселенская гармония. Может, неосознанно, но принцип строился на достижении гармонии с окружающим миром, на приведении своего духовного «я» в равновесие с физическим состоянием, – заключил собеседник «КАРАВАНУ».

Где казахские книги, изданные до советской власти? Их почти нет, что дало основание «любителям истории» говорить о степени грамотности казаков. Заметьте, что их нет за почти полуторавековой период «цивилизаторской» миссии царской, а потом советской России. Остались только те книги советского периода, которые излагают «правильную» версию исторического прошлого.

Где же книги, рукописные и печатные, созданные в период XVIII–XIX вв. и начала XX века? Их отсутствие позволяет нашим оппонентам делать заключение о том, что у казаков не было письменности (!), письменной истории. А между тем, книги были. Так где же они? Точнее, что с ними стало?

УНИЧТОЖЕНИЕ ПАМЯТИ, ИЛИ РЕПРЕССИИ ПРОТИВ КНИГ

Возьмем доступную информацию о печатной казахской книге, издававшейся с середины XIX века в пределах российской империи.

В Степи широко использовались рукописные книги. Занимаясь каллиграфией, ученики в медресе и мектебах переписывали имеющиеся печатные и рукописные книги. Так они закрепляли учебный материал. Эти переписанные от руки книги распространялись. Позже многие из рукописных книг неоднократно переиздавались. Так, в 1862 году был опубликован эпос «Ер-Тарғын», выдержавший 9 изданий общим тиражом 7 600 экз.

В последней трети XIX века рукописные книги уступили место печатным. Центром книгопечатания на казахском языке до революции была Казань.

Уже в этот период существовала цензура, и потому не всякая литература могла быть опубликована. Из рапорта Оренбургского духовного управления мусульман от 1 февраля 1893 года: «В министерство получены сведения, что в подведомственном ему ...мектебы и медресе, кроме печатных книг религиозного содержания, употребляются рукописные книги и тетради, содержание коих нередко проникнуто враждебными чувствами к России».

В кон. XIX – нач. XX вв. в самом Казахстане насчитывалось 14 типографий (А. Куземабаев).

Только в открывшейся (1901 г.) в Оренбурге типографии купца Каримова за 15 лет было напечатано 117 наименований книг на казахском языке, т.е. более одной трети всех дореволюционных изданий на казахском языке. В их числе «Кыз Жибек», «Алпамыс», известные среди тюркоязычных народов «Юсуф и Зулейха», «Заркум», поэмы «Тахир и Зухра», «Буз егет» и другие. Некоторые были настолько востребованы, что выдержали десятки переизданий.

Общий тираж казахских книг в дореволюционный период превысил 2 млн. экземпляров. По содержанию книги были разнообразны (508 наименований книг общим тиражом 2 201 105 экз.):

1. Фольклор, художественная литература – 386 наименований общим тиражом 1 821 000 экз.;

2. Учебники, учебные пособия, словари, самоучители, справочники – 46 наименований общим тиражом 141 980 экз.;

3. Государство и право – 2 наименования общим тиражом 1 000 экз.;

4. История – 10 наименований общим тиражом 29 300 экз.;

5. Медицина, ветеринария – 11 наименований общим тиражом 34 200 экз.;

6. Техника – 4 наименования общим тиражом 11 000 экз.;

7. Марсии (оды) – 12 наименований общим тиражом 43 825 экз.;

8. Религиозно-духовная литература – 38 наименований общим тиражом 118 800 экз. (Раздыкова Г.М.).

К слову, по истории были изданы: «Түрік, кыргыз-казак һәм хандар шежіресі» Ш. Худайбергенова («Родословная правителей тюрков, киргиз-кайсаков», Оренбург, 1911); «Мухтасар тарих кыргызия» У. Абызгильдина

(«Сокращенная история киргизов». Оренбург, 1913); «История дома Романовых с прибавлением истории киргиз» на казахском языке К. Ходжаева, А. Касимова и С. Жангирова (Оренбург, 1912).

О росте религиозной литературы Раздыкова Г.М. пишет: «В последней четверти прошлого столетия количество изданий религиозной тематики заметно выросло. Причиной этого явления было, во-первых, резкое усиление мусульманской пропаганды в крае, развернувшейся в противовес миссионерской пропаганде православного христианства, также стремившегося завоевать определенные позиции среди казахского народа, во-вторых, вследствие проникновения в Казахстан огромного количества духовной мусульманской литературы, а также расшире-

ния сферы влияния татарских и среднеазиатских мулл».

В общей сложности до революции 1917 года на казахском языке было выпущено вместе с переизданиями около 200-х сочинений казахских писателей, а также переводных книг. Царское правительство не приветствовало набирающий в Казахии обороты процесс книгопечатания, и ставило препону. Так, например, если в 1914 году на казахском языке 4 произведения выходило тиражом 191 500 экз., то в 1915 году 26 произведений – в количестве 85 850 экз., то есть вдвое сократился общий тираж, при том, что количество созданных произведений выросло в 6 раз.

Многие книги на казахском языке не пропускались цензурой. К их числу нередко относились и школьные учебники. Жесткой цензуре со стороны царских властей были подвержены книги для мусульманских школ. Вся духовная мусульманская литература, завозившаяся из-за границы, а также дастаны и кисса религиозной тематики, печатавшиеся в России, попадали в Санкт-Петербургский цензурный комитет.

Постоянный рост выпуска народной и религиозно-нравочной литературы на казахском языке вызвал серьезную обеспокоенность царского правительства. Цензор СПЦК В.Д.Смирнов выступил на заседании ГУПДП со специальным докладом, в котором предложил комплекс мер, призванных ограничить число издаваемой религиозной литературы, а также их распространение.

Главным направлением в цензурной работе он считал необходимость использования всех средств для противодействия казахским «прогрессистам», стремящимся через печать и литературу к «консолидации инородческих задач и интересов наособицу от задач и интересов общерусских».

Как следствие был учрежден надзор за книжной торговлей, который выполнялся на протяжении двух с половиной десятилетий вплоть до революции 1917 года.

В числе первых книг, изъятых из обращения по распоряжению царской цензуры, была книга акына Дулата Бабатаева «Өсиет наме» (Казань, 1880), содержащий притеснений казахского народа. Запретительные меры приводили к тому, что отдельные грамотные казаки прятали у себя не пропущенные цензурой книги и гектографированные брошюры на казахском языке. В ответ царские чиновники часто практиковали обыски в домах образованных казаков и мулл, изымая книги.

Эта практика изъятия книг приобрела грандиозные масштабы с приходом советской власти, которая вела планомерную политику по уничтожению культурного наследия казаков. Книги изымались даже не по спискам. Подвергалось сожжению всё, что было написано на арабике. Изъятия измерялись даже не количеством книг или запрещенных авторов, а пудами. Так, например, Ахмет Адилбайулы был репрессирован с конфискацией имущества за владение

старинными книгами общим весом 45 пудов.

В 1921 году в Казахстане начал работу литературно-издательский отдел Главполитпросвета. В декабре 1922 года был создан отдельный КирГлавлит во главе с Тухтабаевым. Н.К.Крупская подписала инструкцию по изъятию контрреволюционной литературы из хранилищ и библиотек. Последствия этого шага для Казахстана были разрушительными. Запрещенными оказались произведения Даулеткереева, Курмангазы, Суонбая.

Азимбай Гази пишет, что большевики развернули настоящий библиоцид и по всему Казахстану цензоры денно и нощно трудились «над искоренением вражьей литературы». В отчете главного инспектора Павлова отмечается, что только за 5 месяцев 1923 года из библиотек и хранилищ в Казахстане изъято 41 тыс. экземпляров казакоязычной литературы.

Этого оказалось недостаточно. Арабика позволяла казахам читать любые тюркоязычные издания, в т.ч. и выходящие за рубежом, что считалось политически вредным. И в 1929 году был осуществлен разрыв с переводом графики на латинскую. Это позволяло оторвать казаков от огромного духовного наследия многих веков, зафиксированных в книгах с арабским шрифтом.

Еще через 10 лет осуществлен перевод с латиницы на кириллицу. В результате реформы казахской письменности казаки были искусственно оторваны от литературного наследия, которое было создано народами Центральной Азии.

29 июля 1937 года под грифом совершенно секретно было разослано решение ЦК КП(б) Казахстана во все местные органы цензуры «Об изъятии алашординской и националистической литературы» за подписью Мирзояна.

В исполнение следующего постановления ЦК КП(б) Казахстана «Об изъятии враждебной литературы» от 28 мая 1938 года из библиотек, книгохранилищ, торговой сети изъяли 97 наименований литературы.

В репрессиях 30-х гг. были уничтожены те, кто мог восстановить уничтоженный фонд знаний. Поэтом уничтожению подверглась почти вся интеллигенция, владевшая несколькими языками (западными и восточными) и способная осуществлять переводы, создавать книги. Это были живые хранители знаний, истории, памяти.

Массовые изъятия книг происходили непрерывно до 1950-х годов. В 1950–1951 годах из библиотек было изъято 97 тыс. книг. Больше уничтожить было нечего. Осталась лишь советская литература.

Потом лишь единицы пытались передать потомкам остатки знаний: Е. Бекмаханов, И. Есенберлин и др.

(См. подробно: Раздыкова Г.М. История мусульманского образования в Казахстане: учебное пособие. – Павлодар: Керек, 2010; Гази А. Позитивы, негативы и объективы советского правления в Казахстане (по материалам политических биографий его вождей) и др.).

Қазақстанның бокс мектебі әлемдік деңгейде әлдеқашан мойындалған. Олимпиада ойындары мен әлем чемпионаттары секілді байрақты бәсекелерде отандастарымыздың мол олжаға кенелуі жоғарыдағы сөзімнің айқын дәлелі.

Азия аумағындағы жарыстарда Вадим Присяжнюк, Бақытжан Аманбаев, Талғат Түсіпов, Серікжан Ешмағамбетов, Қанат және Мұрат Сиқымбаев сынды бірқатар жігіттер түрлі белбеуді иеленді. Алайда әлемдік деңгейде мойындалу үшін бұл жеткіліксіз еді.

атышулы боксшылардың өздері түрлі сылтауды алға тартып, Головкинмен күш сынасудан бас тартуда.

Геннадий Головкиннің биылғы жылы өтетін айқасы Польша боксшысы Камил Шереметамен АҚШ-тың Чикаго қаласындағы Wintrust Arena-сында өтпекші. Шереметамен айқаста Головкиннің IBF тұжырымдамасы бойынша орта салмақтағы әлем чемпионы атағы бәске тігіледі.

Жеңілістің ащы дәмін татпаған боксшының бірі – Виталий Демьяненко.

2005 жылдан бері осы спорт түрін серік еткен ол 22 рет шаршы алаңға көтеріліп, барлық бәсекеде мерейі үстем болды. Ол жартылай орта салмақта әлемдегі ең белді

үш нұсқа бойынша алғашқы ондыққа еніп отыр.

Кәсіпқой рингте ауыр салмақта дебют жасаған боксшылардың бірі – Иса Ақбербаев. Ол жетінші айқасында WBC тұжырымы бойынша Азия чемпионы атағын жеңіп алды. 2017 жылдың 16 желтоқсанында Иса Ақбербаев кәсіпқой мамандар арасында жиырмасыншы рет жеңіске жетіп, WBA нұсқасы бойынша Азия чемпионы белдігін сақтап қалды.

Ал, Жанат Жақиянов болса, кәсіпқой рингтегі алғашқы дебютін 2007 жылы 3 тамызда жасады. 2014 жылы 26 сәуірде Жақиянов EBU тұжырымы бойынша Еуропа чемпионы атағын жеңіп алды. 2015 жылы 7 қарашада Йонфрез Парехоны жеңіп, аса жеңіл салмақтағы WBA тұжырымы бойынша уақытша чемпион атағын жеңіп алды.

20 жасында-ақ қазақтың атын әлемге танытқан боксшысымыз Бекзат Саттарханов 2000 жылы өткен Сидней Олимпиадасының чемпионы атанып, Қазақстан боксын әлемге мойындатты.

Бокс әлемінде Қазақстанның биіктерді бағындыруына бұдан да өзге көптеген боксшыларымыз үлес қосқаны белгілі. Дегенмен, біздің еліміздің боксының болашағы алда екені сөзсіз. Әлі талай бокс бекзадалары шығып, абыройымызды асқақтатарына сенімдіміз.

Кенесары СЕЙДАЛИЕВ

Меншік иесі:
«Қазақ үні» ЖШС
ҚАЗАҚ ҮНІ
Президент –
Редакторлар кеңесінің төрағасы –
Қазыбек ИСА

Бас редактор – Құлтілеу МҰҚАШ

Бас редактордың бірінші орынбасары – Зейнолла АБАЖАН

Бас редактордың орынбасары – Азамат ТАСҚАРАУЛЫ

Жауапты хатшы – Гүлмира САДЫҚ

Бөлім редакторлары:

Дастан ЕЛДЕС (орыс редакциясы)

Айнұр АХМЕТ (мәдениет)

Нұржан АСАН (көркемдеуші)

АЙМАҚТАҒЫ ТІЛШІЛЕР:

Астана тілшілер қосыны:

Азамат ТАСҚАРАУЛЫ

(8-702-931-89-86)

Жасұлан ИСА

(8-776-120-19-72)

Ақмола облысы:

Бақыт СМАҒҰЛ (8-701-626-77-66)

Арқалық қаласы:

Нұрсұлтан НҰРМАН

(8-702-688-84-87)

Алматы облысы:

Айтақын БҰЛҒАҚ (8-702-239-62-99)

Мәди ИСЛАМ (8-775-119-12-13)

Мырзағали НҰРСЕЙІТ (8-701-771-6496)

Қанат БИРЖАНСАЛ (8-775-323-0850)

Батыс Қазақстан облысы:

Қажымұқан ҒАБДОЛЛА

(8-701-111-61-05)

Жезқазған қаласы:

Жанат АСАНҚАЛИ

(8-702-384-12-00, 8-707-261-20-98)

Сәтбаев қаласы:

Абдолла ДАСТАН

(8-71063) 7-20-97, 8-777-302-46-79)

Қарағанды облысы:

Ахметқали ХАЛЕНОВ (8-701-450-30-18)

Қостанай облысы:

Төлен РАМАЗАНҰЛЫ (8-701-174-06-70)

Семей қаласы:

Рахат АЛТАЙ

(8-775-998-15-39)

Маңғыстау облысы:

Сағындық РЗАХМЕТ (8-775-379-84-88)

Түркістан облысы:

Әбдіғалпар АЙДАР

(8-702-475-75-66, 8-771-390-73-75)

Асылхан ӘЛІ (8-701-626-88-32)

Түркістан қаласы:

Әтіргүл ТӘШІМ (8-702-489-47-23)

Атқарушы директор –

Қаныш ЖАРЫЛҚАСЫН

Тарату бөлімі:

Астанада:

Жасұлан ИСА

(8-776-120-19-72)

Шымкентте:

Мүтән ИСМАЙЫЛ (8-701-692-1340),

Астанада «Алты Алаш» (87015728847)

дүңгіршіктерінде сатылады

Газет ҚР Мәдениет және ақпарат

министрлігінде 19. 12. 2012 жылы тіркелген.

Күллік №13976-Г (Алғашқы күллік

№1270-Г, 01. 08. 2000 жыл).

Автордың пікірі мен редакция көзқа-

расы сәйкес келе бермейтінін ескертеміз.

Қолжазбалар өңделеді және қайта-

рылмайды.

Жарнама мәтініне жарнама беруші жауап

береді.

Газеттен көшіріліп басылса, сілтеме жа-

салуды шарт.

Газетте «Қазақпараттың» материалдары

пайдаланылды.

Газет «Қазақ үні» компьютер

орталығында беттелді

АЙЛЫҚ ТАРАЛЫМЫ – 60 400

ЖАЗЫЛУ ИНДЕКСІ – 65380

Редакцияның мекен-жайы:

050006, Алматы қаласы, Қалқаман-3

ықшамауданы, С. Сейітов көшесі, 11 үй

Байланыс телефоны:

8 (727) 398-57-31

E-mail: qazaquni2000@gmail.com

www. qazaquni. kz

Кезекші редактор –

Гүлмира САДЫҚ

ТОО «Қазақ үні»

БИН 000540006784

ИИК КЗ50856000000385541

АГФ АО «БанкЦентрКредит»

г. Алматы, БИК КСВКЗКХ, Кбе 17

Газет «Алматы-Болашақ» баспаханасында

басылды. Алматы қ., С. Мұқанов к., 223 б.

Көлемі: 6 баспа табақ

■ IS-SHARA

«ЖЕЛЫРЕ МЕНІҢ ЖАЛАУЫМ» патриоттық шарасы өтті

Еліміздің үшінші мегаполисі саналатын Шымкент қаласында Мемлекеттік рәміздер күнінің құрметіне «Желбіре менің жалауым!» атты патриоттық шара өтті.

Қалалық ішкі саясат және дін істері басқармасының Рухани жаңғыру бөлімі ұйымдастырған акцияда жастар ҚР Мемлекеттік әнұранын шырқап, тұрғындарға жалаушалар таратты. Сонымен қатар, еліміздің туы мен елтаңба, әнұраны жайында сауалнама жүргізіліп, қала тұрғындарының білімі де сарапқа салынды.

«Ұлттық нышандағы мерекенің мерейі үстем. Көк туды төндігімізге, елтаңбамызды,

әнұранымызды биік тұғырымызға балаймыз. Бірақ елімізде төтенше жағдай тоқтағанымен, карантиндік шектеулер алынған

жок. Соған байланысты акцияны қауіпсіздік шараларын сақтай отырып, өткізіп жатырмыз. Ұлттық рухты оятатын мерекелік

эстафета өткен, алдыңғы жылдары қолға алынған болатын. Биылғы челленджге де кез келген отансүйгіш азамат қатыса алады», – деді рухани жаңғыру бөлімінің меңгерушісі Зәуре Оралбаева.

Ұлтымыздың ұлылығын, тарихымыздың қасиетін танытатын акция сонымен қатар «Абай» саябағы, «Арбат» демалыс аймағы «Дендросаябақ», Еңбекші ауданындағы «Север» сауда орталығында жалғасып жатты. Мұндай патриоттық іс-шаралардың халықтың рухын көтеріп, отанға деген сүйіспеншілігін одан әрі арттыратындығын айтуға тиіспіз.

qazaquni.kz

ҚАЗАҚТЫҢ МҰҢЫ МЕН ШЫНДЫҚТЫҢ ЖЫРЫ - «ҚАЗАҚ ҮНІ» ГАЗЕТІНЕ ЖАЗЫЛЫҢЫЗДАР!

ЖАЗЫЛУ ИНДЕКСІ – 65380
«Қазпошта» арқылы жазылу бағасы:

1 ай	қала	379,24	3 ай	қала	1137,72	6 ай	қала	2275,44	12 ай	қала	4550,88
1 ай	ауыл/аудан	397,86	3 ай	ауыл/аудан	1193,58	6 ай	ауыл/аудан	2387,16	12 ай	ауыл/аудан	4774,32